

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ – ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της ΕΥΣΤΑΘΙΑΣ – ΟΛΓΑΣ Θ. ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΑ

A.M.: 7340011420011

**TARGET MODEL ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια :

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΗΛΙΑΔΟΥ

Αθήνα, Νοέμβριος 2021

Copyright © [*Ευσταθία – Όλγα Θ. Κουτσούμπα, Νοέμβριος 2021*]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σύνοψη

Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική βασίζεται σε τρεις στόχους πυλώνες: την ασφάλεια του εφοδιασμού, τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την μείωση της χρήσης άνθρακα. Για την επίτευξη μια ενοποιημένης και ανταγωνιστικής εσωτερικής ευρωπαϊκής ενεργειακής αγοράς θεσπίστηκαν τρεις γενιές Οδηγιών με τις οποίες προβλέπονταν διαφορετικά στάδια για την απελευθέρωση της αγοράς. Αν και τα εθνικά μονοπώλια και ολιγοπώλια κυριαρχούσαν τις σχετικές αγορές των κρατών μελών επί μακρόν, με την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και την εφαρμογή των κανονισμών του ανταγωνισμού, δημιουργήθηκαν πλέον Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας διαφορετικών μοντέλων και ταχυτήτων ανάλογα με τον βαθμό ωριμότητας της εκάστοτε αγοράς.

Με τον όρο Χονδρεμπορική Αγορά Ηλεκτρικής ενέργειας νοείται ο τόπος συνάντησης Παραγωγών, οι οποίοι διαθέτουν και πωλούν την ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν, και Προμηθευτών, οι οποίοι αγοράζουν την ηλεκτρική ενέργεια που απαιτείται για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών των πελατών τους. Αντιστοίχως, το μοντέλο Χονδρεμπορικής Αγοράς συνιστά τον μηχανισμό διεξαγωγής συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των παραγωγών και εισαγωγέων ηλεκτρικής ενέργειας και των προμηθευτών, αυτοπρομηθευόμενων καταναλωτών και εξαγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, οι παραγωγοί και εισαγωγείς πωλούν την παραγόμενη ενέργειά τους και οι προμηθευτές και οι εξαγωγείς αγοράζουν ενέργεια, την οποία μεταπωλούν στη λιανική αγορά ή την εξάγουν αντίστοιχα.

Το ενιαίο Ευρωπαϊκό μοντέλο της αγοράς το οποίο εισηγήθηκε ο Οργανισμός για την Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας - ΟΣΡΑΕ (ACER) ονομάζεται Target Model (Μοντέλο Στόχος). Με τη βοήθεια του Μοντέλου Στόχου επιτυγχάνεται η βελτιστοποίηση της χρήσης της δυναμικότητας του συστήματος μεταφοράς, μέσα από συντονισμένες πρακτικές των Διαχειριστών των συστημάτων, η επίτευξη αξιόπιστων τιμών και ρευστότητας στον καταμερισμό της δυναμικότητας των διασυνδέσεων για την αγορά της επόμενης ημέρας, η αποτελεσματική λειτουργία των προθεσμιακών αγορών και ο σχεδιασμός αποτελεσματικών ενδοημερήσιων αγορών για τον καταμερισμό της δυναμικότητας των διασυνδέσεων.

Ως Χονδρεμπορικές Αγορές ηλεκτρικής ενέργειας βάσει του Ευρωπαϊκού Μοντέλου θεωρούνται η Αγορά της Επόμενης Ημέρας (Day Ahead Market), η Ενδοημερήσια Αγορά (Intraday Market) και η Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market). Οι αγορές αυτές λειτουργούν στην Ελλάδα από την 1^η Νοεμβρίου του 2020 και αντικατέστησαν το υφιστάμενο μοντέλο του Ημερήσιου Ενεργειακού Προγραμματισμού (HEΠ). Περαιτέρω καθιερώθηκε πλέον το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (στο εξής EXE) , στο οποίο διενεργούνται οι συναλλαγές στην Αγορά Προθεσμιακών Προϊόντων (Forward Market) και στην Αγορά Παραγωγών. Επιπλέον από τον Μάρτιο του 2020, άρχισε να λειτουργεί, μέσω του EXE, η Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market), στην οποία πραγματοποιούνται αγοραπωλησίες συμβολαίων ηλεκτρικής ενέργειας, με στόχο την παράδοσή της σε μελλοντικό χρόνο και σε προσυμφωνημένες τιμές.

Η έναρξη της λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας βάσει των ρυθμίσεων του Target Model, ανέδειξε τα προβλήματα της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, μιας αγοράς με την υψηλότερη χονδρεμπορική τιμή στην Ευρώπη και ταυτόχρονα με μια από τις χαμηλότερες στη λιανική. Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν κλήθηκε να επιλύσει η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας μέσω Δημόσιων Διαβουλεύσεων και τροποποιήσεων του Κανονισμού Αγοράς Εξισορρόπησης.

Στόχος της παρούσας είναι η ανάλυση του τρόπου οργάνωσης του Μοντέλου – Στόχος και του τρόπου και κανονιστικού πλαισίου μέσω του οποίου η εθνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

εναρμονίσθηκε με το μοντέλο αυτό, η παρουσίαση των προβλημάτων που ανέκυψαν από την λειτουργία της ελληνικής αγοράς βάσει του Μοντέλου – Στόχος, αλλά και το κατά πόσο επιλύονται και πρέπει να επιλύονται τα προβλήματα αυτά μέσω της παρέμβασης της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.

Περιεχόμενα

Σύνοψη.....	2
Πίνακας Περιεχομένων	4
Πίνακας Συντομογραφιών.....	5
§1. Εισαγωγικά - Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο	6
1. Οι τρεις γενιές Οδηγιών για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας.....	6
2. Τα τρία Μοντέλα Διαχωρισμού Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς της Οδηγίας 2009/72 ..	10
3. Από την τρίτη δέσμη μέτρων στην καθαρή ενέργεια	11
§2. Χαρακτηριστικά και Οργάνωση του Target Model	13
1. Εισαγωγή.....	13
2. Τα χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Χονδρεμπορικών Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας	13
§3. Η εναρμόνιση της Ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας με το Target Model	17
1. Εισαγωγικά	17
2. Λειτουργία και Κανονιστικό Πλαίσιο των Χονδρεμπορικών Αγορών Ηλεκτρικής ενέργειας.....	20
α) Ο ρόλος και η λειτουργία του Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας.....	21
β) Το νομοθετικό Πλαίσιο βάσει του οποίου λειτουργεί η Αγορά Επόμενης Ημέρας και η Ενδοημερήσια Αγορά.....	22
γ) Η ελληνική Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης.....	23
3. Ο ρόλος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.....	24
α) Οι αποφασιστικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ	25
β) Οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ	26
γ) Οι αρμοδιότητες παρακολούθησης της αγοράς.....	26
δ) «Ρυθμιστικά μέτρα» και «όροι»	27
ε) Συμπέρασμα	28
§4. Τα προβλήματα που ανέκυψαν από την εφαρμογή του Target Model και οι υιοθετούμενες λύσεις	28
1. Τα προβλήματα	28
2. Παρατηρήσεις ως προς τις λύσεις που υιοθετήθηκαν	30
§5. Αξιολόγηση των συνθηκών ανταγωνισμού στην ελληνική Χονδρεμπορική Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας.....	32
1. Η αναγκαιότητα ελέγχου των αντιανταγωνιστικών συμπεριφορών στις Χονδρεμπορικές Αγορές ενέργειας.....	32
2. Συμπεράσματα.....	33
Βιβλιογραφία	35

Πίνακας Συντομογραφιών

OTC - Over the Counter

PTR - Physical Transmission Rights

ΑΔΜΗΕ - Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας

αΕΑΣ - Αυτόματη Εφεδρεία Αποκατάστασης Συχνότητας

ΑΠΕ - Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΔΕΔΔΗΕ - Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΔΕΠ - Διαδικασίες Ενοποιημένου Προγραμματισμού

ΔΣ - Διοικητικό Συμβούλιο

ΔΣΔ - Διαχειριστής Συστήματος Διανομής

ΔΣΜ - Διαχειριστής Συστήματος Μεταφοράς

ΕΑΣ - Εφεδρεία Αποκατάστασης Συχνότητας

ΕΔΣ - Εφεδρείες Διατήρησης Συχνότητας

ΕΕ - Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΧΕ - Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας

ΗΕΠ - Ημερήσιος Ενεργειακός Προγραμματισμός

ΚΔΔιαδ - Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας

ΟΣΡΑΕ - Οργανισμός για την Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας

ΡΑΕ - Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

ΣΜΕ - Συμβόλαια Μελλοντικής Εκπλήρωσης

§1. Εισαγωγικά - Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο

Η ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης τις δύο τελευταίες δεκαετίες είναι προσανατολισμένη προς την επίτευξη μιας ενοποιημένης και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας, η οποία θα εξασφαλίζει τον απρόσκοπτο ενεργειακό εφοδιασμό της Ένωσης σε συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού. Για την εκπλήρωση των σκοπών αυτών θεσπίστηκαν τρεις γενιές Οδηγιών για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, με τις οποίες τέθηκε ένα ελάχιστο επίπεδο ανοίγματος της αγοράς για κάθε ένα από τα τρία στάδια. Κρίσιμο κατά την ενσωμάτωση των Οδηγιών από τα κράτη μέλη ήταν το ζήτημα του λειτουργικού, νομικού και ιδιοκτησιακού διαχωρισμού των διαχειριστών δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας από τις επιχειρήσεις που παράγουν, προμηθεύουν ή εμπορεύονται ηλεκτρική ενέργεια. Για τον προσδιορισμό της προέλευσης του Μοντέλου Στόχου, πρέπει να κοιτάξουμε στον πυρήνα της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της επέκτασης της κοινής έννοιας της εσωτερικής αγοράς στον ευρωπαϊκό ενεργειακό τομέα. Ο όρος «Μοντέλο Στόχος» (Target Model) περιγράφει ουσιαστικά τη διαδικασία κατά την οποία η τρίτη γενιά Οδηγιών (Third Energy Package) σχεδιάστηκε βάσει ενός προτύπου αναφοράς/μοντέλου συγκριτικής αξιολόγησης.¹

1. Οι τρεις γενιές Οδηγιών για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας

Η απελευθέρωση της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας καθυστέρησε συγκριτικά με τον ζωτικό ρόλο της ενέργειας εν γένει. Η ενέργεια αποτελεί ζήτημα νευραλγικής σημασίας τόσο σε επίπεδο οικονομίας όσο και πολιτικής, ώστε κατά τη διάρκεια των αναταραχών στην Ευρώπη και δεδομένων των εσωτερικών δυσκολιών εναρμόνισης της ΕΕ, δεν υπήρχε προθυμία να αντιμετωπιστεί ένα ζήτημα τόσο πολιτικά φορτισμένο, όσο η ενέργεια. Για το λόγο αυτό, οι ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας παρέμειναν διαχωρισμένες από τα εθνικά σύνορα και οι ενεργειακές ανάγκες των κρατών μελών καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τα μονοπώλια που τελούσαν υπό κρατική ιδιοκτησία ή έλεγχο. Καταρχήν, τα ζητήματα που ανέκυπταν στον τομέα της ενέργειας αντιμετωπίζονταν από πρωτογενείς διατάξεις του δικαίου της εσωτερικής αγοράς και του δικαίου ελεύθερου ανταγωνισμού. Καθώς η ολοκλήρωση της αγοράς εξελίχθηκε εντός της ΕΕ, το ίδιο συνέβη και με την ενέργεια.

Κατά τα πρώτα βήματα ανασυγκρότησης του τομέα της παραγωγής και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας, χορηγήθηκαν προνόμια στα κρατικά μονοπώλια για λόγους προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και ομαλής λειτουργίας της συγκεκριμένης παροχής της δημόσιας ωφέλειας². Ενώ όμως η Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίχθηκε σε ενιαία αγορά, και το θέμα της εθνικής κυριαρχίας ήταν λιγότερο «νευραλγικό» για τα κράτη μέλη, κατέστη σαφές ότι στον τομέα της ενέργειας η απελευθέρωση της αγοράς και η εφαρμογή κανόνων ελεύθερου ανταγωνισμού θα

¹ Metaxas, A., Mathioulakis, M., Lykidi, M. (2020) Target Model Implementation and the Role of New Investments in Market Coupling Infrastructure, in Metaxas A. (ed.), Financing the Energy Transition: Status and Future Challenges, Chapter 6, Eurasia Publications, Athens, pp. 105-135

²Θ. Πανάγος, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (Ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, εκδ. ΣάκκουλαΘεσ/κης, 2011, §§2.17 και 1.15

ήταν περισσότερο ωφέλιμη. Περαιτέρω, η εφαρμογή κανόνων ελεύθερου ανταγωνισμού δεν ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με θέματα εθνικής κυριαρχίας.³

Η ενέργεια συμπεριλήφθηκε στις πρωτοβουλίες της Επιτροπής για την Ενιαία Αγορά ξεχωριστά από άλλους οικονομικούς τομείς. Ο κύριος στόχος ήταν η κατάργηση των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία της ενέργειας, ώστε να μειωθεί το ενεργειακό κόστος και να βελτιωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού. Μετά την έκδοση του Γενικού Προγράμματος για την ενιαία αγορά, η Επιτροπή αποφάσισε να εστιάσει ρητά στην εσωτερική αγορά ενέργειας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πρώτη ολοκληρωμένη συζήτηση για την εσωτερική αγορά ενέργειας τον Μάιο του 1988, η οποία περιλήφθηκε στο Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής για την Εσωτερική Αγορά Ενέργειας. Στο Έγγραφο Εργασίας, η Επιτροπή προσδιόρισε τα πιθανά εμπόδια στην επίτευξη ελεύθερης ροής ενέργειας στην Ευρώπη και υποστήριξε μία προσέγγιση προσανατολισμένη στον ελεύθερο ανταγωνισμό, που έδωσε ώθηση για περαιτέρω μέτρα.⁴

Για τη λειτουργία του υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά, κατέστη αναγκαία η θέσπιση του διαχωρισμού (unbundling) των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην αγορά ενέργειας, δηλαδή, «η διακεκριμένη άσκηση των δραστηριοτήτων του «φυσικού» μονοπωλίου μιας ολοκληρωμένης επιχείρησης, ήτοι της μεταφοράς και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου, από τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες, της παραγωγής και της εμπορίας»⁵. Ή αλλιώς, ο διαχωρισμός των μονοπωλιακών δραστηριοτήτων του συστήματος μεταφοράς και διανομής από τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες της παραγωγής και της εμπορίας ενέργειας. Κύριος σκοπός του διαχωρισμού είναι η αποτροπή της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης του κυρίου του δικτύου και επομένως, ο περιορισμός της άνισης μεταχείρισης της πρόσβασης και της σύνδεσης στο σύστημα μεταφοράς και στα δίκτυα διανομής, τα οποία αποτελούν φυσικό μονοπώλιο. Με τον τρόπο αυτό, προστατεύονται τόσο οι ανταγωνιστές των καθετοποιημένων επιχειρήσεων, που μπορούν πλέον ελεύθερα να εισέρχονται στην αγορά δημιουργώντας έτσι συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού, όσο και οι τελικοί καταναλωτές, για τους οποίους διασφαλίζεται η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής του προμηθευτή τους.⁶

Μέχρι σήμερα, έχουν θεσπιστεί τρεις γενιές Οδηγιών για την απελευθέρωση της αγοράς σε τρία στάδια. Βασικοί στόχοι της ευρωπαϊκής νομοθεσίας είναι η δυνατότητα της ρυθμισμένης πρόσβασης τρίτων στα δίκτυα, η εφαρμογή του καθεστώτος διαχωρισμού, προκειμένου να λειτουργήσει ο υγιής ανταγωνισμός προς όφελος του τελικού καταναλωτή και η επίτευξη της επάρκειας του εφοδιασμού, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος.

Η πρώτη ουσιαστική νομοθετική προσπάθεια σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς έλαβε χώρα με τις Οδηγίες πρώτης γενιάς (“first liberalization package”), την 96/92/EK για την ηλεκτρική ενέργεια και την 98/30/EK για το φυσικό αέριο. Προκειμένου να διευκολυνθεί η διαδικασία διαχωρισμού των καθετοποιημένων επιχειρήσεων μεταξύ των μονοπωλιακών δραστηριοτήτων διαχείρισης των υποδομών τους και εκείνων των δραστηριοτήτων που δυνητικά μπορούσαν να υπαχθούν στον ανταγωνισμό, η πρώτη δέσμη ενεργειακών Οδηγιών καθιέρωνε, σε μια έστω ήπια μορφή, το λογιστικό (accounting unbundling) και λειτουργικό (functional ή operational unbundling) διαχωρισμό μεταξύ των δραστηριοτήτων

³ S.- L. Penttinen, ‘The Role of the Court of Justice of the European Union in the Energy Market Liberalization’, in K. Talus (ed.), Research Handbook on International Energy Law (Edward Elgar, 2014), pp. 244

⁴ S.- L. Penttinen, ‘The Role of the Court of Justice of the European Union in the Energy Market Liberalization’, in K. Talus (ed.), Research Handbook on International Energy Law (Edward Elgar, 2014), pp. 241–74

⁵ Έκθεση συγκριτικής αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2005.

⁶ Κορομπέλης, Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων ηλεκτρισμού στη Ε.Ε, Ενέργεια & Δίκαιο 18/2012, σ. 69-83

της παραγωγής, της μεταφοράς και της διανομής, ρυθμίζοντας την προσβασιμότητα τρίτων (third party access) στο δίκτυο, είτε ρυθμιζόμενα, είτε με διαπραγματεύσεις.

Ειδικότερα, ο λειτουργικός διαχωρισμός, απαιτεί ξεχωριστή λειτουργία του Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς [Transmission System Operator (TSO)] και του Διαχειριστή του Δικτύου Διανομής [Distribution System Operator (DSO)], προκειμένου να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία από την καθετοποιημένη επιχείρηση. Η μορφή αυτή διαχωρισμού απαιτεί ξεχωριστή οργάνωση και διαφορετικά κέντρα λήψης αποφάσεων, τα οποία επιτυγχάνονται μέσω μέτρων, όπως η ύπαρξη διαφορετικών μονάδων προσωπικού και ξεχωριστών διευθύνσεων για τη λήψη αποφάσεων για κάθε μια από τις μονοπωλιακές δραστηριότητες της μεταφοράς και της διανομής από εκείνες, που υπόκεινται στον ανταγωνισμό. Η καθημερινή λειτουργία των δικτύων μεταφοράς και διανομής ανατίθεται στους Διαχειριστές, ενώ στα όργανα της καθετοποιημένης επιχείρησης απομένει η γενική επίβλεψη, όπως για παράδειγμα η έγκριση του ετήσιου οικονομικού σχεδιασμού. Η μη ανταλλαγή ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών μεταξύ των Διαχειριστών και των λοιπών δραστηριοτήτων της καθετοποιημένης επιχείρησης αποτελεί μια ακόμα προϋπόθεση του λειτουργικού διαχωρισμού.⁷

Ο διαχωρισμός των μονοπωλιακών δραστηριοτήτων, ήτοι του συστήματος μεταφοράς και των δικτύων διανομής, από τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες, της παραγωγής και της εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας δεν συνιστά αυτοσκοπό, αλλά αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διότι ο ανεπαρκής διαχωρισμός εγκυμονεί κινδύνους άνισης μεταχείρισης των συμμετεχόντων στην αγορά και άνισης πρόσβασης στην πληροφόρηση που οδηγεί στην αδιαφάνεια. Η έλλειψη επαρκούς διαχωρισμού δίδει το δικαίωμα στον διαχειριστή να αποκρύπτει στοιχεία του δικτύου που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη της δραστηριότητας των ιδιωτών που ανταγωνίζονται καθέτως ολοκληρωμένες επιχειρήσεις.⁸ Τελικά, ο ανεπαρκής διαχωρισμός οδηγεί στη διατήρηση υψηλών τελών χρέωσης δικτύου για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά, οι οποίοι επιθυμούν να εισφέρουν νέα ισχύ στο σύστημα ηλεκτροπαραγωγής.⁹

Με τις Οδηγίες Δεύτερης γενιάς (“acceleration energypackage”), την 2003/54 για την ηλεκτρική ενέργεια και την 2003/55 για το φυσικό αέριο, επιβλήθηκε στα κράτη μέλη η υποχρέωση να ανοίξουν πλήρως τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου βελτιώνοντας το υπάρχον πρόγραμμα προσβασιμότητας τρίτων, μέσω της εισαγωγής του μοντέλου του νομικού διαχωρισμού (legal unbundling), το οποίο εξέλιξε τα προηγούμενα μοντέλα του λειτουργικού και λογιστικού διαχωρισμού.

Το μοντέλο του νομικού διαχωρισμού συνίσταται στον σχηματισμό ξεχωριστής νομικής οντότητας για τις δραστηριότητες της μεταφοράς και της διανομής. Οι Διαχειριστές, οι οποίοι αποτελούσαν μέρος καθετοποιημένης επιχείρησης, υποχρεούνταν να είναι ανεξάρτητοι, όσον αφορά τη νομική μορφή τους, από τις υπόλοιπες δραστηριότητες, που δεν σχετίζονταν με τα δίκτυα. Στην πράξη, τα ανωτέρω συνεπάγονται τη δημιουργία θυγατρικών εταιρειών, αφού δεν απαιτείται αλλαγή αναφορικά με την κυριότητα των παγίων και ως εκ τούτου καμία πώληση των δικτύων δεν επιβάλλεται, αν και θα έπρεπε να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία των Διαχειριστών επί

⁷Κορομπέλης, Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων ηλεκτρισμού στη Ε.Ε, Ενέργεια & Δίκαιο 18/2012, σ. 69-83, άρθρα 10(2), 15(2) και 17(2) (α)-(δ) της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ

⁸ Όπως επί παραδείγματι πληροφορίες που αφορούν στους πελάτες του κλάδου της εμπορίας της καθέτως ολοκληρωμένης επιχείρησης, στους μετρητές τους, στην κατανάλωσή τους κ.λ.π.

⁹ Θ. Πανάγος, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (Ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, εκδ. ΣάκκουλαΘεσ/κης, 2011, σελ. 24 επομ.

της λήψης αποφάσεων, που αφορούν τη συντήρηση, την ανάπτυξη και τη διαχείριση των δικτύων στις περιπτώσεις των παγίων, που παραμένουν στην κυριότητα καθετοποιημένων επιχειρήσεων.¹⁰

Ακόμη όμως και με το δεύτερο ενεργειακό πακέτο κρίθηκε ότι δεν έχει ακόμη επιτευχθεί η χωρίς διακρίσεις πρόσβαση στο δίκτυο, καθώς και η ανάπτυξη των διασυνοριακών διασυνδέσεων σε τέτοιο επίπεδο, ώστε να μπορεί να εξασφαλιστεί η προσφορά της ενέργειας στην πιο προσιτή τιμή. Εάν όμως δεν έχουν επιτευχθεί ακόμη οι ως άνω παράμετροι για την απελευθέρωση της αγοράς, αφενός δεν παρέχονται και τα κατάλληλα κίνητρα ώστε οι παραγωγοί να επενδύουν σε νέες/ εναλλακτικές τεχνολογίες παραγωγής, αφετέρου οι καταναλωτές δεν ωθούνται σε αποδοτικότερη χρήση της ενέργειας.¹¹

Υπό τις ανωτέρω συνθήκες και μετά από αντίστοιχη έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2007, διαπιστώθηκε ότι και πάλι δεν έχουν επιτευχθεί τα επιθυμητά αποτελέσματα για την ανάπτυξη ενιαίας εσωτερικής αγοράς. Έτσι, τον Ιανουάριο του 2007 συνεχίζοντας μια μακρά πορεία νομοθετικών παρεμβάσεων και επιχειρησιακών προγραμμάτων η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την «Δέσμη για την Ενέργεια και την Κλιματική Αλλαγή», και συνόψισε την ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρεις πυλώνες: αειφορία, ανταγωνιστικότητα και ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού.

Στους πυλώνες αυτούς και προς ενίσχυση της προσπάθειας ανάπτυξης ενιαίας αγοράς διαμορφώθηκε πλέον η «τρίτη δέσμη» μέτρων, θέτοντας πλέον δεσμευτικές ημερομηνίες στα κράτη μέλη, τόσο για την αναδιαμόρφωση της δομής των αγορών ενέργειας, όσο και για την υιοθέτηση Ενιαίου Μοντέλου Αγοράς (EU Target Model). Με τις Οδηγίες 72/2009 για την ηλεκτρική ενέργεια και την 73/2009 για το φυσικό αέριο, εισήχθη η πλέον δυναμικότερη μορφή του διαχωρισμού, ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός (ownership unbundling), ενώ θεσπίστηκαν κανόνες για τον καλύτερο συντονισμό της λειτουργίας και ανάπτυξης διασυνοριακών δικτύων εντός της Ευρώπης με τον Κανονισμό 714/2009, δια του οποίου καταργήθηκε ο Κανονισμός (ΕΕ) 1228/2003. Περαιτέρω, με τον Κανονισμό 713/2009 ιδρύθηκε ο Οργανισμός για τη Συνεργασία Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ΟΣΡΑΕ), ο οποίος κατευθύνεται προς μία ευρωπαϊκή ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή ενέργειας.

Ο πλήρης ιδιοκτησιακός διαχωρισμός των διαχειριστών του συστήματος, θεωρήθηκε το προσφορότερο μέσο για την προώθηση των επενδύσεων στις υποδομές, χωρίς να προσβάλλεται η αρχή της αμεροληψίας. Κατά το μοντέλο του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, η ανεξαρτησία της νομικής μορφής, των λογαριασμών, των πληροφοριών και της λήψης των αποφάσεων αποτελεί φυσική συνέπεια του γεγονότος ότι η κυριότητα των δικτύων ανήκει σε διαφορετικά πρόσωπα (τα οποία και διαχειρίζονται αυτά τα δίκτυα) από εκείνα που κατέχουν τις δραστηριότητες της παραγωγής, της προμήθειας και της εμπορίας. Με τον τρόπο αυτό, αποκλείεται κάθε ανάμειξη και επιρροή των οργάνων των ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων στην επιλογή των μελών του ΔΣ των Διαχειριστών, στις επιχειρηματικές αποφάσεις και στην καθημερινή δραστηριότητα των τελευταίων.¹² Καθίσταται έτσι δυνατή η πρόσβαση νέων «παικτών» στο σύστημα και επιτυγχάνεται μέγιστη διαφάνεια στη λειτουργία της αγοράς.

¹⁰ Άρθρο 10 (2) και 15 της Οδηγίας 54/2003/ΕΚ και 9(2) και 13 της Οδηγίας 55/2003/ΕΚ., Πρβλ. Πανάγο Θ., *Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας*, Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (Ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, εκδ. ΣάκκουλαΘεσ/κης, 2011, Κεφ. 3ο, σελ. 49 επομ.

¹¹ Α. Αλιγιζάκη, *Ενεργειακή Πολιτική και Δίκαιο της ΕΕ*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 63 επ.

¹² Πρβλ. Πανάγο Θ., *Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας*, Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (Ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, εκδ. ΣάκκουλαΘεσ/κης, 2011, Κεφ. 3ο, σελ. 49 επομ.

Λόγω αντιδράσεων που προκλήθηκαν από τα κράτη μέλη, δια της Οδηγίας 2009/72/EK καθιερώθηκαν τελικά τρία μοντέλα διαχωρισμού των Διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς: το μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού (Full Ownership Unbundling, FOU) για τον Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς (ΔΣΜ), το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος (Independent System Operator, ISO), καθώς και το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (Independent Transmission Operator, ITO).¹³

Σημαντικότερη καινοτομία της τρίτης δέσμης μέτρων, στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά κατωτέρω, είναι η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας και η διάρθρωση πολυεπίπεδης συνεργασίας μεταξύ εθνικών Ρυθμιστικών Αρχών, εθνικών Διαχειριστών και Επιτροπής δια της σύστασης νέων ανεξάρτητων οργάνων με αρμοδιότητες εποπτείας και ρύθμισης των διασυνοριακών ανταλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη.¹⁴

Στα κράτη μέλη δόθηκε προθεσμία, προκειμένου να θέσουν σε ισχύ τις απαραίτητες, προς συμμόρφωση με την Οδηγία, νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις έως το Μάρτιο του 2011, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 δόθηκε προθεσμία έως την 3η Μαρτίου 2012 για τον διαχωρισμό των συστημάτων μεταφοράς και των Διαχειριστών των συστημάτων αυτών μεταφοράς. Κατά την παρ. 4 του άρθρου 9 της Οδηγίας, δόθηκε προθεσμία χορήγησης παρέκκλισης από την παρ. 1 στοιχεία β) και γ) του αυτού άρθρου, ήτοι από τον πλήρη ιδιοκτησιακό διαχωρισμό, όταν οι Διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς δεν αποτελούν μέρος κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης έως την 3η Μαρτίου 2013.

2. Τα τρία Μοντέλα Διαχωρισμού Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς της Οδηγίας 2009/72

Όπως αναφέρθηκε αμέσως ανωτέρω, δια της Οδηγίας 2009/72/EK καθιερώθηκαν τελικά τρία μοντέλα διαχωρισμού των Διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς: α) το μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού (Full Ownership Unbundling, FOU) για τον Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς (ΔΣΜ), β) το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος (Independent System Operator, ISO), καθώς και γ) το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (Independent Transmission Operator, ITO):

α) Ο πλήρης ιδιοκτησιακός διαχωρισμός προβλέπεται στο άρθρο 9 της Οδηγίας. Στο μοντέλο αυτό ο ιδιοκτήτης του δικτύου ορίζεται και διαχειριστής του, ενώ παράλληλα το ίδιο πρόσωπο δεν δικαιούται να ασκεί άμεσα ή έμμεσα έλεγχο στον Διαχειριστή του Συστήματος και σε επιχείρηση που εκτελεί οποιαδήποτε δραστηριότητα παραγωγής ή προμήθειας. Προκειμένου να εφαρμοστεί το μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, θα πρέπει η κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση να «διαχωριστεί» από τις μετοχές της ή γενικότερα από την εταιρική συμμετοχή της στην επιχείρηση που διαχειρίζεται το δίκτυο. Προς τούτο θα πρέπει να ληφθούν θεσμικά μέτρα από το ίδιο το κράτος μέλος. Με τον πλήρη ιδιοκτησιακό διαχωρισμό επιτυγχάνεται με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο η ανεξαρτησία και αμεροληψία του Διαχειριστή του Συστήματος και η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας.

β) Στην περίπτωση του Μοντέλου του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος, κατά τα άρθρα 13 επόμενα της Οδηγίας, η πρώην μονοπωλιακή επιχείρηση διατηρεί την κυριότητά της επί του

¹³ Άρθρο 9 Οδηγίας 2009/72/EK

¹⁴ Μ.-Χ. Βλάχου-Βλαχοπούλου, Η πορεία της ενέργειας στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο: από τις απαρχές της απελευθέρωσης στο Χειμερινό Πακέτο, Ενέργεια & Δίκαιο 32/2020, σ. 68-84

δικτύου, αλλά η κυριότητα αυτή είναι «κενή», ήτοι δεν περιλαμβάνει την εξουσία διάθεσης και κάρπωσης. Η διεύθυνση του δικτύου μεταβιβάζεται πλήρως σε έναν ανεξάρτητο διαχειριστή, που αποτελεί ξεχωριστή νομική οντότητα από την καθετοποιημένη επιχείρηση, ο οποίος ασκεί όλες τις εξουσίες που απορρέουν από το δικαίωμα κυριότητας επί του δικτύου. Δια της εφαρμογής του Μοντέλου αυτού, ο ανεξάρτητος διαχειριστής είναι αρμόδιος για τον καθορισμό των όρων πρόσβασης τρίτων στο δίκτυο, αλλά και για τις επενδύσεις στο δίκτυο μεταφοράς, το βάρος όμως των οποίων θα φέρει ο κύριος του δικτύου, δηλαδή η καθετοποιημένη επιχείρηση.

γ) Τέλος, κύριο χαρακτηριστικό του Μοντέλου του Ανεξάρτητου Διαχειριστή μεταφοράς, είναι ότι η κυριότητα του συστήματος μεταφοράς μαζί με την αρμοδιότητα διαχείρισής του μεταφέρεται σε μία διακριτή από την καθετοποιημένη επιχείρηση, η οποία όμως είναι θυγατρική της μητρικής με επακόλουθο να παραμένει υπό τον έλεγχο της μητρικής. Προκειμένου να επιτευχθεί πραγματικός διαχωρισμός, το Μοντέλο αυτό προϋποθέτει την λήψη μέτρων προς εξασφάλιση της ανεξάρτητης λήψης αποφάσεων των οργάνων διοίκησης του Διαχειριστή Συστήματος. Σύμφωνα με το άρθρο 18 της Οδηγίας ο Διαχειριστής του Συστήματος έχει την εξουσία λήψης αποφάσεων για τους αναγκαίους πόρους για την λειτουργία, συντήρηση και ανάπτυξη του συστήματος μεταφοράς, ανεξάρτητα από την ολοκληρωμένη επιχείρηση. Περαιτέρω, στα πλαίσια διασφάλισης της ανεξαρτησίας τίθενται αντίστοιχοι περιορισμοί και στο προσωπικό και στη Διοίκηση του Διαχειριστή, ενώ προβλέπεται και η ύπαρξη εποπτικού οργάνου.¹⁵

Όπως θα αναφερθεί αναλυτικά και κατωτέρω, το Μοντέλο που εφαρμόζεται στην Ελλάδα είναι το ηπιότερο Μοντέλο διαχωρισμού, ήτοι αυτό του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς. Κατά το Μοντέλο αυτό, ο Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ Α.Ε.) αποτελεί θυγατρική της καθετοποιημένης επιχείρησης εταιρείας, η οποία έχει στην κυριότητά της το σύστημα μεταφοράς. Το δίκτυο διανομής παραμένει στην κυριότητα της καθετοποιημένης επιχείρησης ΔΕΗ Α.Ε. και η δραστηριότητα διαχείρισης αυτού μεταφέρεται στο νομικά και λειτουργικά διαχωρισμένο Διαχειριστή Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε.), που επίσης αποτελεί θυγατρική της καθετοποιημένης επιχείρησης εταιρεία.

3. Από την τρίτη δέσμη μέτρων στην καθαρή ενέργεια

Στο πλαίσιο της Συμφωνίας των Παρισίων για την Κλιματική αλλαγή, η οποία υπογράφηκε το 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε στις 30 Νοεμβρίου του 2016, ένα νέο πακέτο μέτρων για την ηλεκτρική ενέργεια, προκειμένου να διευκολυνθεί η μετάβαση σε ένα πιο «καθαρό» και βιώσιμο πλαίσιο. Μέσω του πακέτου αυτού, γνωστό και ως Χειμερινό Πακέτο ((Winter Package)/ Καθαρή Ενέργεια για όλους του Ευρωπαίους (Clean Energy for all Europeans)), η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να εναρμονισθεί και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τους στόχους που τέθηκαν από την Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή. Το Χειμερινό Πακέτο αναδιαμόρφωσε και αντικατέστησε το λεγόμενο «20-20-20», δηλαδή την ανωτέρω αναφερόμενη «Δέσμη για την Ενέργεια και την Κλιματική Αλλαγή» που είχε ανακοινώσει η Ευρωπαϊκή

¹⁵ Κορομπέλης, Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων ηλεκτρισμού στη Ε.Ε, Ενέργεια & Δίκαιο 18/2012, σ. 69-83

Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2007, θέτοντας δεσμευτικούς στόχους πιο φιλόδοξους από τον πρόδρομό του, στους οποίους τα Κράτη θα πρέπει να συμμορφωθούν, καταρχήν, το 2030¹⁶.

Στόχοι του Χειμερινού Πακέτου είναι η εγκαθίδρυση ενός κοινού σχεδιασμού της αγοράς ενέργειας, η προώθηση της ενέργειας που παράγεται από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (στο εξής ΑΠΕ), η διασφάλιση της ενεργειακής απόδοσης και η επίτευξη των κλιματικών στόχων της ΕΕ, καθώς και η υιοθέτηση κανόνων σχετικά με τη Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης. Τα μέτρα της τέταρτης αυτής δέσμης, μπορούν να συστηματοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες: α) σε όσα τροποποιούν την ισχύουσα σχετικά με την αγορά ενέργειας νομοθεσία, β) σε όσα τροποποιούν την ισχύουσα περί κλιματικής αλλαγής νομοθεσία και γ) σε όσα συνιστούν νέα μέτρα που αποτυπώνουν εκ νέου τους ανωτέρω αναφερόμενους τρεις πυλώνες στους οποίους ερείδεται η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.¹⁷

Ειδικότερα, στην πρώτη κατηγορία εντάσσεται η Οδηγία 2019/944 που στην ουσία αντικαθιστά την Οδηγία 2009/72 για την ηλεκτρική ενέργεια, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 σχετικά με την Εσωτερική Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, καθώς και ο νέος Κανονισμός (ΕΕ) 2019/942 για τον Οργανισμό για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (στο εξής ΟΣΡΑΕ/ACER). Στην δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνεται η Οδηγία 2018/2001 σε αντικατάσταση της Οδηγίας 2009/28 για τις ΑΠΕ η Οδηγία (ΕΕ) 2018/2002, η οποία τροποποιεί την Οδηγία 2012/27 για την Ενεργειακή Απόδοση και η Οδηγία (ΕΕ) 2018/844 που τροποποιεί την προγενέστερη 2010/31 για την Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων. Τέλος, στην Τρίτη κατηγορία μέτρων περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που τίθενται για πρώτη φορά και αποτελούνται από τον Κανονισμό 2018/1999 για τη Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης καθώς και ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/941 για την Ετοιμότητα Αντιμετώπισης Κινδύνων στον τομέα της Ενέργειας.

Σημειώνεται ότι, αναφορικά με το καθεστώς διαχωρισμού, εξακολουθεί να μην προβλέπεται πλήρης ιδιοκτησιακός διαχωρισμός των Διαχειριστών Συστημάτων Διανομής (ΔΣΔ) από την κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση (άρθρο 35 της Οδηγίας). Περαιτέρω, στο άρθρο 36 προβλέπεται ότι οι ΔΣΔ δεν πρέπει να έχουν στην ιδιοκτησία τους, να αναπτύσσουν, να διαχειρίζονται ή να λειτουργούν εγκαταστάσεις αποθήκευσης ενέργειας, με την επιφύλαξη των οριζόμενων στην ίδια διάταξη εξαιρέσεων. Αντίστοιχα, σε σχέση με τους Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς (ΔΣΜ), παραμένει το πλαίσιο διαχωρισμού τους όπως αναπτύσσεται στην Τρίτη γενιά μέτρων για την ενέργεια, ιδίως σε ότι αφορά τα τρία καθεστώτα για τους ΔΣΜ.

Προκειμένου να εναρμονίσουν την εθνική τους νομοθεσία στις ρυθμίσεις της τελευταίας δέσμης μέτρων *«Τα κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι η εθνική τους νομοθεσία δεν παρεμποδίζει αδικαιολόγητα τις διασυνοριακές ροές ενέργειας, τη συμμετοχή των καταναλωτών περιλαμβανομένων και των εργαλείων της απόκρισης (διαχείρισης) ζήτησης, τις επενδύσεις για ευέλικτο ενεργειακό μείγμα, την αποθήκευση ενέργειας, την ανάπτυξη της ηλεκτροκίνησης, τις νέες διασυνδέσεις και ότι οι τιμές της η/ε αντανακλούν την πραγματική προσφορά και ζήτηση.»*¹⁸

¹⁶https://ec.europa.eu/energy/news/commission-proposes-new-rules-consumer-centred-clean-energy-transition_en?redir=1

¹⁷ Μ.-Χ. Βλάχου-Βλαχοπούλου, Η πορεία της ενέργειας στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο: από τις απαρχές της απελευθέρωσης στο Χειμερινό Πακέτο, Ενέργεια & Δίκαιο 32

¹⁸ Α. Βλάχου, Ελληνική χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - μετάβαση στο νέο Ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος (Target Model), Ενέργεια & Δίκαιο, 27 (2018)

§2. Χαρακτηριστικά και Οργάνωση του Target Model

1. Εισαγωγή

Η επείγουσα ανάγκη ολοκλήρωσης μια πλήρως λειτουργικής και διασυνδεδεμένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας είναι θεμελιώδους σημασίας για την επίτευξη των τριών στόχων-πυλώνων της ενεργειακής πολιτικής της Ευρώπης. Τα εθνικά μονοπώλια και ολιγοπώλια κυριαρχούσαν τις σχετικές αγορές των κρατών μελών επί μακρόν, αλλά με την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και την εφαρμογή των κανονισμών του ανταγωνισμού, δημιουργήθηκαν πλέον Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας διαφορετικών μοντέλων και ταχυτήτων ανάλογα με τον βαθμό ωριμότητας της εκάστοτε αγοράς.

Με τον όρο Χονδρεμπορική Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας νοείται ο τόπος συνάντησης Παραγωγών, οι οποίοι διαθέτουν και πωλούν την ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν, και Προμηθευτών, οι οποίοι αγοράζουν την ηλεκτρική ενέργεια που απαιτείται για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών των πελατών τους. Η διαπραγμάτευση μεταξύ των Παραγωγών και των Προμηθευτών μπορεί να γίνεται μέσω κάποιου ενδιάμεσου φορέα, είτε με απευθείας προσέγγιση των δύο μερών. Αντιστοίχως, το μοντέλο Χονδρεμπορικής Αγοράς συνιστά τον μηχανισμό διεξαγωγής συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των παραγωγών και εισαγωγέων ηλεκτρικής ενέργειας και των προμηθευτών, αυτοπρομηθευόμενων καταναλωτών και εξαγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, οι παραγωγοί και εισαγωγείς πωλούν την παραγόμενη ενέργειά τους και οι προμηθευτές και οι εξαγωγείς αγοράζουν ενέργεια, την οποία μεταπωλούν στη λιανική αγορά ή την εξάγουν αντίστοιχα.

Δεδομένου ότι η ηλεκτρική ενέργεια συνιστά κοινωνικό αγαθό, η λειτουργία της οργανωμένης Χονδρεμπορικής Αγοράς διέπεται αφενός από τους κανόνες της οικονομικότητας και αφετέρου από ρυθμιστικούς κανόνες προκειμένου να αποφεύγεται η κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης ορισμένων συμμετεχόντων και να διασφαλίζεται η διαφάνεια, η αμεροληψία και η ίση μεταχείριση των Συμμετεχόντων. Με την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Μοντέλου, οι Χονδρεμπορικές Αγορές ηλεκτρικής ενέργειας έπρεπε να συμμορφωθούν σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία περιγράφονται αμέσως κατωτέρω.

2. Τα χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Χονδρεμπορικών Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας

Το ενιαίο Ευρωπαϊκό μοντέλο της αγοράς το οποίο εισηγήθηκε ο Οργανισμός για την Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας - ΟΣΡΑΕ (ACER) ονομάζεται Target Model (Μοντέλο Στόχος). Με τη βοήθεια του Μοντέλου Στόχου επιτυγχάνεται η βελτιστοποίηση της χρήσης της δυναμικότητας του συστήματος μεταφοράς, μέσα από συντονισμένες πρακτικές των Διαχειριστών των συστημάτων, η επίτευξη αξιόπιστων τιμών και ρευστότητας στον καταμερισμό της δυναμικότητας των διασυνδέσεων για την αγορά της επόμενης ημέρας, η αποτελεσματική λειτουργία των προθεσμιακών αγορών και ο σχεδιασμός αποτελεσματικών ενδοημερήσιων αγορών για τον καταμερισμό της δυναμικότητας των διασυνδέσεων.

Το Ευρωπαϊκό Μοντέλο βασίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές (framework guidelines- FG) που έχουν εκδοθεί από τον ACER και στους κώδικες δικτύου (Network Codes – NC) που

εκδίδονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό των Διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας (European Network of Transmission System Operators for Electricity - ENTSO-e) και εγκρίνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι κώδικες αποσκοπούν στην επίτευξη των τριών στόχων-πυλώνων της ενεργειακής πολιτικής της Ευρώπης: την ασφάλεια του εφοδιασμού, τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την μείωση της χρήσης άνθρακα. Βάσει των εν ισχύει κωδίκων που έχουν εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁹, τα πέντε κύρια χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Μοντέλου είναι τα κάτωθι²⁰:

1. Μεθοδολογία υπολογισμού δυναμικότητας: Το Ευρωπαϊκό Μοντέλο αποδίδει στις Εθνικές Ρυθμιστικές Αρχές την αρμοδιότητα αναθεώρησης και έγκρισης του όγκου των ετήσιων δικαιωμάτων δυναμικότητας²¹, αλλά και των αρχών που διέπουν την κατανομή της δυναμικότητας σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Προβλέπονται δε δύο εναλλακτικές μεθοδολογίες για τον υπολογισμό δυναμικότητας μεταφοράς μεταξύ διαφορετικών ζωνών: τη μέθοδο διαθέσιμης ικανότητας μεταφοράς (available transfer capacity – ATC), ή τη μέθοδο που βασίζεται στις ροές των δικτύων (flow based – FB). Η πρώτη μεθοδολογία υπολογίζει τη δυναμικότητα που είναι διαθέσιμη²² για περαιτέρω εμπορική εκμετάλλευση πέραν εκείνης που έχει ήδη δεσμευτεί σε κάθε φάση της διαδικασίας κατανομής, ενώ η δεύτερη μεθοδολογία βελτιστοποιεί τις ροές της αγοράς²³ για μία επιλεγμένη περιοχή και υπόκειται στην τοπολογία του σχετικού δικτύου, λαμβάνοντας υπόψη και τους περιορισμούς ασφάλειας αυτού.
2. Μακροχρόνια δικαιώματα μεταφοράς: Το Ευρωπαϊκό Μοντέλο ορίζει την ανάπτυξη των διασυνοριακών αγορών με βάση όλο και πιο εναρμονισμένα μακροπρόθεσμα δικαιώματα πρόσβασης σε δυναμικότητα στις διασυνδέσεις. Με την εναρμόνιση των κανόνων κατανομής, τις διαδικασίες της πλατφόρμας κατανομής και τις διαδικασίες δηλώσεων κατανομής (nomination) το Target Model επισκοπεί να δώσει τη δυνατότητα εξασφάλισης των συμμετεχόντων στην αγορά έναντι του κόστους συμφόρησης και της τιμολόγησης αυτής²⁴.
3. Σύζευξη τιμής επόμενης ημέρας (day-ahead price coupling): Η σύζευξη των τιμών επιτυγχάνεται μέσω έμμεσων δημοπρασιών (implicit auctions), στις οποίες οι ροές ενέργειας υπολογίζονται λαμβάνοντας υπόψη εκτός από την τιμή, την ικανότητα διασύνδεσης. Σύμφωνα με τη μέθοδο σύζευξης των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας, οι τιμές πέραν των συνόρων θα συγκλίνουν όταν υπάρχει επαρκής διασυνοριακή δυναμικότητα. Η εφαρμογή του μηχανισμού σύζευξης των τιμών σε ολόκληρη την Ευρώπη (European Price Coupling, EPC) έχει ως στόχο τη μεγιστοποίηση της συνολικής απόδοσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, παρέχοντας ροές ηλεκτρικής ενέργειας, από περιοχές χαμηλής τιμής σε περιοχές υψηλής τιμής.

Τα στοιχεία των προσφορών από κάθε ζώνη, καθώς και η διαθέσιμη δυναμικότητα στις διάφορες διασυνδέσεις αξιολογούνται από έναν ενιαίο αλγόριθμο. Βάσει του αλγορίθμου

¹⁹ <https://www.entsoe.eu/major-projects/network-code-development/updates-milestones/Pages/default.aspx>

²⁰ <https://www.admie.gr/agora/genika/perigrifi> · Α. Βλάχου, Ελληνική χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - μετάβαση στο νέο Ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος (Target Model), Ενέργεια & Δίκαιο, 27 (2018)

²¹ ως «δυναμικότητα» νοείται η μέγιστη ροή, που εκφράζεται σε κανονικά κυβικά μέτρα ανά μονάδα χρόνου ή σε μονάδες ενέργειας ανά μονάδα χρόνου, την οποία δικαιούται ο χρήστης του δικτύου σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης μεταφοράς, άρθρο 2 περ. 3 Κανονισμού 715/2009

²² ως «διαθέσιμη δυναμικότητα» νοείται το τμήμα της τεχνικής δυναμικότητας που δεν καταμερίζεται και διατίθεται ακόμη στο δίκτυο τη δεδομένη στιγμή, άρθρο 2 περ. 20 Κανονισμού 715/2009

²³ συμφωνία προσφοράς και ζήτησης

²⁴ Άρθρα 16 και 17 Κανονισμού 715/2009

αυτού, υπολογίζονται οι κατάλληλοι όγκοι παραγωγής και οι ροές στις διασυνδέσεις, ενώ παράλληλα θέτει μία ενιαία κοινή τιμή ή διαφορετικές τιμές μεταξύ ζωνών, όπου παρατηρείται συμφόρηση. Στόχος του μηχανισμού αυτού είναι η μεγιστοποίηση της απόδοσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, παρέχοντας ροές ηλεκτρικής ενέργειας, από περιοχές χαμηλής τιμής σε περιοχές υψηλής τιμής.²⁵

4. Συνεχείς ενδοημερήσιες συναλλαγές (continuous intraday trading): Ο σχεδιασμός των ενδοημερήσιων αγορών για τον καταμερισμό της δυναμικότητας των διασυνδέσεων βασίζεται στη δημιουργία μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής πλατφόρμας για τις ενδοημερήσιες αγορές. Στην πλατφόρμα αυτήν θα καθορίζεται, μέσω συνεχών έμμεσων συναλλαγών (continuous implicit trading) ο τρόπος τιμολόγησης της δυναμικότητας των διασυνδέσεων, έτσι ώστε να αντανακλάται στην τιμή η συμφόρηση τους. Η ενδοημερήσια αγορά επιτρέπει στους συμμετέχοντες να αγοράζουν ή να πωλούν ενέργεια προκειμένου να βελτιστοποιήσουν τις θέσεις τους, ελαχιστοποιώντας τις αποκλίσεις τους στον πραγματικό χρόνο.

Με την εφαρμογή της συνεχούς διαπραγμάτευσης εντός της ίδια ημέρας μέσω έμμεσων δημοπρασιών, οι διασυνοριακές ροές ηλεκτρικής ενέργειας προσεγγίζουν πιο κοντά στο πραγματικό χρόνο. Με το Ευρωπαϊκό Μοντέλο επαναυπολογίζεται η ικανότητα εντός της ίδιας ημέρας, τιμολογείται η δυναμικότητα που θα αντικατοπτρίζει την συμφόρηση και παρέχεται η δυνατότητα διαπραγμάτευσης εξελιγμένων προϊόντων. Οι συμμετέχοντες στην αγορά, στο βαθμό που υπάρχει διαθέσιμη διασυνοριακή δυναμικότητα, είναι σε θέση να αγοράζουν και να πωλούν ενέργεια για να τελειοποιήσουν τις θέσεις τους. Λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές στην αγορά και στη ζήτηση ενέργειας και τις διακοπές ηλεκτροδότησης. Με τον μηχανισμό αυτό, βελτιώνεται η ακρίβεια των προβλέψεων και επιτυγχάνεται ρεαλιστική απεικόνιση των δικτύων κοντά στον πραγματικό χρόνο, με αποτέλεσμα να είναι εφικτή και η τιμολόγηση με αξιόπιστη μεθοδολογία και η διαπραγμάτευση εξελιγμένων προϊόντων για την κάλυψη των επιπλέον αναγκών της αγοράς.²⁶

5. Εξισορρόπηση ηλεκτρικής ενέργειας: Η εξισορρόπηση ηλεκτρικής ενέργειας περιλαμβάνει τρία βασικά στοιχεία: τη διασφάλιση εφεδρειών, την ενεργοποίηση ενέργειας εξισορρόπησης και τη διευθέτηση της ανισορροπίας των ενεργειακών ισοζυγίων. Το Ευρωπαϊκό Μοντέλο υποστηρίζει μεγαλύτερο επιμερισμό των πόρων εξισορρόπησης μεταξύ των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς, οι οποίοι θα πρέπει να προχωρήσουν στην εναρμόνιση των προϊόντων εξισορρόπησης και των προϊόντων εφεδρειών, λαμβάνοντας υπόψη τοπικές τεχνικές ιδιαιτερότητες.

Το Target Model είναι το μοντέλο Χονδρεμπορικής Αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας που εφαρμόζεται σε αρκετές χώρες της ΕΕ²⁷ και είναι ο πυλώνας για την σύζευξη των εθνικών αγορών μέσω της υιοθέτησης κοινής συγκρότησης και οργάνωσης, ώστε να δημιουργηθεί μία ενιαία διασυνδεδεμένη αγορά ενέργειας. Το Target Model που έχει τεθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας επικεντρώνεται στις δημοπρασίες της επόμενης μέρας, τις οποίες διεξάγουν χρηματιστήρια ενέργειας και με βάση τις οποίες η

²⁵ Α. Βλάχου, Ελληνική χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - μετάβαση στο νέο Ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος (Target Model), Ενέργεια & Δίκαιο, 27 (2018)

²⁶ Α. Βλάχου, Ελληνική χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - μετάβαση στο νέο Ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος (Target Model), Ενέργεια & Δίκαιο, 27 (2018)

²⁷ APX (Amsterdam Power Exchange, Ολλανδία), EEX (European Energy Exchange, Γερμανία), GME (Gestore Mercato Elettrico, Ιταλία), Nord Pool ASA (Νορβηγία), OMEL (Operador del Mercado Electrico, Ισπανία), Powernext (Γαλλία), ENDEX (European Energy Derivatives, Ολλανδία), EXAA (Αυστρία), Polpx (Πολωνία), Belpex (Βέλγιο), Nord Pool Spot (Νορβηγία) και CEGH A.G. (Αυστρία).

δυναμικότητα μεταφοράς μεταξύ ζωνών προσφοράς κατανέμεται εμμέσως (implicity)²⁸. Αποτέλεσμα της διάρθρωσης αυτής είναι ότι οι άμεσες ημερήσιες δημοπρασίες για την κτήση φυσικών δικαιωμάτων μεταφοράς (Physical Transmission Rights-PTR) αντικαθίστανται από την έμμεση κατανομή δυναμικότητας, αφού η χρήση της διαζωνικής δυναμικότητας στις διασυνδέσεις καθορίζεται από τις αποδεκτές προσφορές στις ευρωπαϊκές ζώνες προσφοράς. Κατά το μοντέλο αυτό, οι έμποροι ηλεκτρικής ενέργειας παύουν να συμμετέχουν στην Αγορά Επόμενης Ημέρας με δήλωση των ημερήσιων PTR για τις συζευγμένες διασυνδέσεις και μπορούν να εμπορεύονται ηλεκτρική ενέργεια σε αυτές μόνο μέσω μακροπρόθεσμων PTR . Οι έμποροι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις δηλώσεις των μακροπρόθεσμων PTR προκειμένου να καλύψουν τις προθεσμιακές ποσότητες ηλεκτρισμού, τις οποίες έχουν συμβολαιοποιήσει.²⁹

Σύμφωνα και με τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του Target Model κατά τον Glachant³⁰, ο σκοπός του «Μοντέλου Στόχος» ανάγεται στην προσπάθεια που γίνεται σε επίπεδο ΕΕ να θεμελιωθεί μία κοινή εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά στον ενεργειακό τομέα, η οποία θα επιτρέψει τη σταδιακή σύγκλιση των τιμών ενέργειας, την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης μέσω της σύζευξης των επιμέρους ενεργειακών αγορών (market coupling), τη μείωση του ενεργειακού κόστους και τελικά την τόνωση των επενδύσεων προς προώθηση της εθνικής οικονομίας.³¹

Κατά τα ανωτέρω, η συμμετοχή στις βραχυπρόθεσμες αγορές ηλεκτρικής ενέργειας, ήτοι στην Αγορά Επόμενης Ημέρας και στην Ενδοημερήσια Αγορά είναι προαιρετική. Οι βραχυπρόθεσμες αγορές ηλεκτρικής ενέργειας λειτουργούν συμπληρωματικά στις προθεσμιακές αγορές, επειδή είναι χρονικά πιο κοντά στην φυσική παράδοση και επιτρέπουν διορθώσεις στις διακυμάνσεις που προκαλούνται από τις τιμές παραγωγής και ζήτησης, εφόσον αυτές έχουν συνάψει μακροχρόνια συμβόλαια. Επομένως, η τιμή όπως διαμορφώνεται στις βραχυπρόθεσμες αγορές αποτελεί την τιμή αναφοράς για τις προθεσμιακές αγορές και για τον λόγο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι και οι προκλήσεις που τίθενται από το Target Model, απαιτείται ο αντίστοιχος μετασχηματισμός των εθνικών βραχυπρόθεσμων αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να ανταποκριθούν στην αυξημένη διείσδυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, αλλά και η αυξημένη συμμετοχή και ζήτηση που πλέον απαιτούν οι ίδιοι οι καταναλωτές. Ενισχύεται έτσι η ανάγκη για ευέλικτες μονάδες παραγωγής έναντι των μεγάλης ισχύος μονάδων παραγωγής ορυκτών καυσίμων, οι οποίες ενισχύουν την αποδοτικότητα λειτουργίας του συστήματος.

Στην Ελλάδα, μέχρι πρότινος, εφαρμοζόταν το μοντέλο της υποχρεωτικής χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (υποχρεωτική κοινοπραξία, mandatory pool), στο οποίο

²⁸ Neuhoff, K./Wolter, S./Schwenen, S., Power markets with renewables: New perspectives for the European Target Model, Energy J. 37, p. 23-38, 2016.

²⁹ ECCO International, Day-ahead market detailed market design, JRC/PTT/2017/C.3/ 0017/OC, NL-Petten: Detailed Level Market Design of the Hellenic Forward, Day-Ahead and Intraday Markets and respective Market Codes and high-level IT, Task 2.1, version 3.0, URL https://www.dapeep.gr/wp-content/uploads/diavoulouseis/2017/2017.12.18_DAY_AHEAD_MARKET_DESIGN_ENGLISH_.pdf, 2017· Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 Σάκκουλα, σελ. 19 επ.

³⁰ Glachant J.M., Taking stock of the EU «Power Target Model»... and steering its future course, Energy Policy 96, p. 673–679, 2016

³¹ Metaxas A. (ed.), Financing the Energy Transition: Status and Future Challenges, Eurasia Publications, 2020·Metaxas A./Mathioulakis M./Lykidi M., Implementation of the Target Model: Regulatory Reforms and Obstacles for the Regional Market Coupling, European Energy Journal #28/#29, Vol. 8, Issue 3, Editions Claeys and Casteels, p. 38-41, 2019.

συναλλάσσεται το σύνολο της ηλεκτρικής ενέργειας και των συμπληρωματικών προϊόντων αυτής που θα παραχθούν, θα καταναλωθούν και θα διακινηθούν την επόμενη ημέρα στην Ελληνική αγορά. Όλοι οι συμμετέχοντες στην Ελληνική αγορά υποχρεούνται να συμμετέχουν στην υποχρεωτική κοινοπραξία, ενώ, δεν επιτρέπονται φυσικές διμερείς συναλλαγές (physical bilateral transactions) μεταξύ των συμμετεχόντων της αγοράς. Το μοντέλο αυτό όμως, δεν επέτρεπε την σύζευξη της ελληνικής αγοράς Επόμενης Ημέρας με τις αντίστοιχες αγορές ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες λειτουργούσαν ήδη υπό σύζευξη. Δυνάμει του ως άνω αναφερόμενου Κανονισμού 2019/943³², με τον οποίο καταργήθηκε ο Κανονισμός ΕΕ 714/2009, σηματοδοτείται η ριζική μεταρρύθμιση των ενεργειακών αγορών των κρατών μελών της ΕΕ, δια της σύζευξης των αγορών (market coupling) που θα οδηγήσει τελικά στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

§3. Η εναρμόνιση της Ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας με το Target Model

1. Εισαγωγικά

Η Χονδρεμπορική Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην χώρα μας, λειτουργούσε υπό το καθεστώς της υποχρεωτικής κοινοπραξίας (mandatory pool) για πάνω από 14 χρόνια. Το μοντέλο αυτό λειτουργούσε σύμφωνα με τις διατάξεις ενός ενιαίου Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος Μεταφοράς και Συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας (2006), ενώ στη συνέχεια οι κώδικες διαχωρίστηκαν και τέθηκαν σε ισχύ ο Κώδικας Διαχείρισης Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και ο Κώδικας Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας (2012).

Με τις διατάξεις του ν. 4425/2016 και με ένα μεταγενέστερο πλέγμα Κανονισμών και Οδηγιών, τέθηκαν προϋποθέσεις για την μετάβαση από την υποχρεωτική κοινοπραξία στο μοντέλο της χρηματιστηριακής αγοράς. Δυνάμει των νομοθετικών αυτών ρυθμίσεων, αναδιοργανώθηκε η ελληνική Χονδρεμπορική Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και ενσωματώθηκαν πλήρως οι διατάξεις των Κανονισμών 714/2009 και 2015/2022, με τις οποίες τέθηκαν οι όροι πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές και καθορίστηκαν κατευθυντήριες γραμμές για την κατανομή της δυναμικότητας και την διαχείριση της συμφόρησης.

Ως Χονδρεμπορικές Αγορές ηλεκτρικής ενέργειας βάσει του Ευρωπαϊκού Μοντέλου θεωρούνται η Αγορά της Επόμενης Ημέρας (Day Ahead Market), η Ενδοημερήσια Αγορά (Intraday Market) και η Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market). Οι αγορές αυτές λειτουργούν από την 1^η Νοεμβρίου του 2020 και αντικατέστησαν το υφιστάμενο μοντέλο του Ημερήσιου Ενεργειακού Προγραμματισμού (ΗΕΠ). Περαιτέρω καθιερώθηκε πλέον το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (στο εξής EXE) , στο οποίο διενεργούνται οι συναλλαγές στην Αγορά Προθεσμιακών Προϊόντων (Forward Market) και στην Αγορά Παραγώγων. Επιπλέον από τον Μάρτιο του 2020, άρχισε να λειτουργεί, μέσω του EXE, η Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market), στην οποία πραγματοποιούνται αγοραπωλησίες συμβολαίων ηλεκτρικής ενέργειας, με στόχο την παράδοσή της σε μελλοντικό χρόνο και σε προσυμφωνημένες τιμές.

³² Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ L 158 της 14.6.2019, σ. 54 επ.).

Η Αγορά Επόμενης Ημέρας ή Προημερήσια Αγορά (Day – Ahead Market) είναι η βασική Χονδρεμπορική Αγορά που στην ουσία αντικατέστησε τον Ημερήσιο Ενεργειακό Προγραμματισμό (ΗΕΠ) και την λειτουργεί το ΕΧΕ. Στην Αγορά Επόμενης Ημέρας αγοράζονται και πωλούνται οι ποσότητες ηλεκτρικής ενέργειας που θα παραχθούν και θα παραδοθούν την επόμενη ημέρα. Η ηλεκτρική ενέργεια ανταλλάσσεται τόσο με διμερή συμβόλαια OTC (Over The Counter), όσο και με ανταλλαγή ισχύος. Οι παραγωγοί είναι υποχρεωμένοι να υποβάλλουν παραγγελίες πώλησης για τη διαθέσιμη χωρητικότητα των μονάδων τους που δεν έχουν ήδη εκχωρηθεί μέσω συναλλαγών ενεργειακών χρηματοοικονομικών προϊόντων ή άλλων συναλλαγών που αφορούν ενεργειακά προϊόντα χονδρικής με υποχρέωση φυσικής παράδοσης. Η Αγορά Day-Ahead λειτουργεί σε πραγματικό χρόνο. Κατά το κλείσιμο της ημέρας, κάθε αγορά πρέπει να είναι ισορροπημένη, υπό την έννοια ότι η προγραμματισμένη παραγωγή πρέπει να ισούται με την προβλεπόμενη ζήτηση, προσθαφαιρούμενων των καθαρών εξαγωγών και εισαγωγών προς και από άλλες ζώνες αγοράς. Τα κύρια οφέλη του μοντέλου αυτού αγοράς είναι ότι αυξάνει την αξιοπιστία του συστήματος, παρέχοντας επαρκή προειδοποίηση για προγραμματισμό, ενώ παράλληλα μειώνει τον αντίκτυπο της αβεβαιότητας στις τιμές της αγοράς σε πραγματικό χρόνο, επειδή ένα μικρότερο ποσοστό παραγωγής εκτίθεται σε πραγματικό χρόνο στη μεταβλητότητα των τιμών, και αυξάνει τη ρευστότητα, καθώς οι συναλλαγές μπορεί να είναι χρηματοοικονομικές συμβάσεις και όχι συμβάσεις για φυσική παράδοση³³.

Η Ενδοημερήσια Αγορά (Intra-Day Market) είναι η αγορά μέσω της οποίας γίνονται συμπληρωματικές αγορές και πωλήσεις εντός της ίδιας ημέρας παράδοσης. Την αγορά αυτή, επίσης διαχειρίζεται το ΕΧΕ. Η Ενδοημερήσια Αγορά αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για τους συμμετέχοντες καθώς δύνανται να διορθώνουν τις θέσεις τους όταν προκύπτουν αποκλίσεις από τις προσφορές τους στην Αγορά Επόμενης Ημέρας, μετριάζοντας τις αποκλίσεις της πραγματικής παραγωγής/ζήτησης σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν πλησιέστερα στον πραγματικό χρόνο παράδοσης. Η Ενδοημερήσια Αγορά πλησιάζει σε πραγματικό χρόνο σε περίπτωση αλλαγών στη ζήτηση ή διακοπή του σταθμού παραγωγής ενέργειας και την υποβολή ακριβέστερων βραχυπρόθεσμων προβλέψεων για ανανεώσιμες πηγές.³⁴

Στην Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market) εξισορροπείται η ζήτηση με την διαθέσιμη προσφορά και καλύπτονται οι διαφορές μεταξύ των προβλέψεων και των αποτελεσμάτων των προηγούμενων δύο αγορών και της πραγματικής παραγωγής. Παράλληλα μέσω της αγοράς αυτής αποζημιώνονται οι μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για τη διαθεσιμότητά τους για τη συμβολή τους στην διαδικασία εξισορρόπησης. Την Αγορά Εξισορρόπησης διαχειρίζεται ο Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ). Η Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market) διακρίνεται στην Αγορά Ισχύος Εξισορρόπησης, την Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης και τη Διαδικασία Εκκαθάρισης Αποκλίσεων. Στην ελληνική Αγορά Εξισορρόπησης υιοθετείται το μοντέλο της κεντρικής κατανομής (Central Dispatch) των μονάδων από τον Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς μέσω της εκτέλεσης Διαδικασιών Ενοποιημένου Παραγραμματισμού (ΔΕΠ). Οι Συμμετέχοντες στην αγορά Εξισορρόπησης χαρακτηρίζονται ως εκπρόσωποι Οντοτήτων με Ευθύνη Εξισορρόπησης (Balancing Responsible Parties) ή/και Οντοτήτων Υπηρεσιών Εξισορρόπησης (Balancing Service Providers). Η διαδικασία Εκκαθάρισης Αποκλίσεων αφορά στον μηχανισμό οικονομικής εκκαθάρισης για την επιβολή χρεώσεων ή την καταβολή πληρωμών στα Συμβαλλόμενα Μέρη με Ευθύνη Εξισορρόπησης για τις Αποκλίσεις τους.³⁵

³³ <https://www.rae.gr/day-ahead-market/>

³⁴ <https://www.rae.gr/intra-day-market/>

³⁵ <https://www.rae.gr/balancing-market/>

Τέλος, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, από τον Μάρτιο του 2020 λειτουργεί, μέσω του EXE, η Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market), στο πλαίσιο της οποίας γίνεται η διαπραγμάτευση Συμβολαίων Μελλοντικής Εκπλήρωσης (ΣΜΕ). Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης αφορούν στην ανταλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας καθορίζοντας τον χρόνο, την ποσότητα και την τιμή της συναλλαγής και μπορούν να συναφθούν είτε διμερώς (Over-The-Counter), είτε μέσω ενός οργανωμένου Χρηματιστηρίου Ενέργειας (Forward Market). Οι προθεσμιακές αγορές επιτρέπουν στα μέρη της αγοράς να αντισταθμίσουν τους κινδύνους των τιμών τους. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης μπορούν να διαπραγματεύονται εντός και μεταξύ των ζωνών της αγοράς. Η προθεσμιακή αγορά επιτρέπει στους συμμετέχοντες να περιορίσουν την έκθεσή τους στην -συνήθως πιο ευμετάβλητη- ενδοημερήσια αγορά διασφαλίζοντας τη θέση τους και συμβάλει σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές, όπως ο σχεδιασμός συστημάτων για παραγωγή, μεταφορά, διανομή και επενδύσεις απόκρισης στη ζήτηση, υποδεικνύοντας μακροπρόθεσμες μελλοντικές προσδοκίες για ωριαίες τιμές αγοράς. Η προθεσμιακή αγορά αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για τους συμμετέχοντες προκειμένου να μετριάσουν την έκθεσή τους στη μεταβλητότητα των τιμών στις αγορές που υπάρχει υποχρέωση φυσικής παράδοσης.³⁶

Συνοπτικά, καθεμία από τις ως άνω Χονδρεμπορικές Αγορές λειτουργεί με βάση την δευτερογενή νομοθεσία (coding) που την διέπει, η οποία θεσμοθετείται με νομοθετικές εξουσιοδοτήσεις και αποτελείται από Κώδικες και Κανονισμούς. Την έκδοση δευτερογενούς νομοθεσίας εισηγείται το EXE ή ο ΔΣΜ αναλόγως με την εκ του νόμου χορηγούμενη αρμοδιότητα. Η έγκριση της δευτερογενούς νομοθεσίας λαμβάνει χώρα με απόφαση της ΡΑΕ ή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, βάσει της εκ του νόμου χορηγούμενης αρμοδιότητας.

Το σύνολο των ανωτέρω αγορών διέπεται από το εξής κανονιστικό πλαίσιο, όπως έχει εγκριθεί από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας: α) με τον Κανονισμό Λειτουργίας του Χρηματιστηρίου Ενέργειας³⁷ στον οποίο καθορίζονται οι όροι λειτουργίας της Χονδρεμπορικής Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς, β) με τον Κανονισμό Αγοράς Εξισορρόπησης³⁸, στον οποίο καθορίζονται οι όροι λειτουργίας της Αγοράς Εξισορρόπησης που τελεί υπό την διαχείριση του Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς, γ) με τον Κώδικα Συναλλαγών Δημοπρασιών Προθεσμιακών Προϊόντων Ηλεκτρικής Ενέργειας³⁹, με τον οποίο καθορίστηκαν οι όροι λειτουργίας της Χονδρικής Αγοράς Προθεσμιακών Προϊόντων Ηλεκτρικής Ενέργειας και δ) με τον Κανονισμό Χρηματοπιστωτικής Αγοράς⁴⁰, με τον οποίο καθορίστηκαν οι όροι λειτουργίας της Αγοράς Παραγωγών.

Ιδιαίτερη σημασία για την λειτουργία της Χονδρεμπορικής Αγοράς έχει και το σύστημα εποπτείας της. *«Η ρύθμιση και η εποπτεία μια ρυθμιζόμενης αγοράς συνιστά την κρατική παρέμβαση που απαιτείται, δεδομένου ότι στις αγορές αυτές διαπραγματεύεται ένα αγαθό που έχει χαρακτηριστεί και είναι από την φύση του κοινωνικό, ενώ οι σχετικές δραστηριότητες θεωρούνται, τόσο από το ενωσιακό όσο και από το εθνικό δίκαιο ως δραστηριότητες που εξυπηρετούν την κοινή ωφέλεια.»*⁴¹ Δεδομένης της πρόσβασης πολλών Συμμετεχόντων, οι οποίοι ως στόχο έχουν την μεγιστοποίηση του κέρδους τους, απαιτείται η διαρκής ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους προκειμένου να διατηρείται η οικονομική ισορροπία των αγορών. Η εποπτεία αυτή παίζει

³⁶ <https://www.rae.gr/forward-market/>

³⁷ ΑπΡΑΕ 116/2018

³⁸ ΑπΡΑΕ 938/2020

³⁹ ΑπΡΑΕ 510/2018

⁴⁰ ΑπΕΚ 872/2020

⁴¹ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Σάκκουλα, σελ. 1-7, παρ. 6· Πανάγο Θ., Κρατική Παρέμβαση και Ρυθμιστική Διοίκηση, Σάκκουλα 2018, σελ. 19 επ.

ιδιαίτερο ρόλο και είναι εντονότερη κατά τα πρώτα χρόνια εναρμόνισης και λειτουργίας της αγοράς υπό το νέο Μοντέλο.

Σε πρώτο στάδιο, η αρμοδιότητα της ρύθμισης και εποπτείας των Χονδρεμπορικών Αγορών ηλεκτρικής ενέργειας ανήκει διαχρονικά στην Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) , η οποία είναι επιφορτισμένη με καθήκοντα και αρμοδιότητες που της έχουν αποδοθεί από την ενωσιακή νομοθεσία και έχουν μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο. Με το νέο θεσμικό πλαίσιο και συγκεκριμένα με το άρθρο 6 του ν. 4425/2016, αλλά και με τους Κανονισμούς 714/2009, 2015/1222 και 1227/1011, χορηγούνται στη ΡΑΕ εκτεταμένες αρμοδιότητες εποπτείας. Ειδικότερα, η ΡΑΕ είναι αρμόδια: α) για τον ορισμό του Ορισθέντος Διαχειριστή Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΟΔΑΗΕ), ως εθνικού μονοπωλίου καθώς και την παρακολούθηση συμμόρφωσής του με τα κριτήρια ορισμού του, β) τον έλεγχο της ακεραιότητας και της διαφάνειας της χονδρεμπορικής αγοράς σύμφωνα με του κανόνες REMIT και γ) την έκδοση οδηγιών και κατευθύνσεων για την κατάρτιση των Κωδικών και των Κανονισμών που διέπουν την λειτουργία των σχετικών αγορών, όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω⁴².

Περαιτέρω, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 6 του ν. 4425/2016 σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παραγράφου 13 του άρθρου 12 και των άρθρων 15 και 16 του ίδιου νόμου, αρμοδιότητα για την εποπτεία της χονδρεμπορικής αγοράς έχει και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για τις περιπτώσεις: α) που έχει ανατεθεί στο Χρηματιστήριο Ενέργειας η εκκαθάριση των συναλλαγών στις Αγορές Επόμενης Ημέρας και Ενδοημερήσιας Αγοράς κατά τις διατάξεις του Κανονισμού 648/2018, β) που έχει ανατεθεί στο Χρηματιστήριο Ενέργειας η ιδιότητα του διαχειριστή της αγοράς και η διαχείριση των Ενεργειακών Χρηματοπιστωτικών Αγορών μετά από άδεια της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και γ) που η εκκαθάριση των συναλλαγών Ενεργειακής Χρηματοπιστωτικής Αγοράς του Χρηματιστηρίου Ενέργειας διενεργείται από διαχειριστή συστήματος που έχει λάβει άδεια από την επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Από την ανάπτυξη των αρμοδιοτήτων εποπτείας της ΡΑΕ και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, εύλογα προκύπτει ότι η εποπτεία ανήκει κατά βάση στις αρχές που έχουν χορηγήσει τις σχετικές άδειες⁴³.

Αν και από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η εναρμόνιση της εθνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο Target Model στοχεύει στο να ωφελήσει τόσο την εθνική οικονομία όσο και τους ίδιους τους καταναλωτές, προς το παρόν, δεν έχουν ακόμη φανεί τα οφέλη αυτά από την εφαρμογή του την 1η Νοεμβρίου του 2020. Η εναρμόνιση στο Target Model, έχει αναδείξει τα προβλήματα της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, με αποτέλεσμα η ισορροπία να επιτυγχάνεται, τελικά, μέσω της ρυθμιστικής παρέμβασης. Δεν είναι ασυνήθιστο στα πρώτα αυτά στάδια της εναρμόνισης, η ρυθμιστική παρέμβαση και η εποπτεία να παίζουν καθοριστικό ρόλο για την ομαλή λειτουργία της αγοράς. Σε κάθε όμως περίπτωση, η έντονη ρυθμιστική παρέμβαση έρχεται σε αντίθεση με το βασικό αποτέλεσμα που καλείται να επιτύχει το Target Model, που είναι η απελευθέρωση της αγοράς και η λειτουργία της σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού.

2. Λειτουργία και Κανονιστικό Πλαίσιο των Χονδρεμπορικών Αγορών Ηλεκτρικής ενέργειας

⁴² Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Σάκκουλα, σελ. 1-7, παρ. 6· Πανάγο Θ., Κρατική Παρέμβαση και Ρυθμιστική Διοίκηση, 2018, σελ. 19 επ.

⁴³ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Σάκκουλα, σελ. 1-7, παρ. 6· Πανάγο Θ., Κρατική Παρέμβαση και Ρυθμιστική Διοίκηση, 2018, σελ. 19 επ.

Προκειμένου να γίνουν αντιληπτά τα προβλήματα που έχουν ανακύψει από την εναρμόνιση της Ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο Target Model είναι κρίσιμο να γίνει μία συνοπτική αναφορά στο κανονιστικό πλαίσιο και τη λειτουργία του EXE, της Αγοράς της Επόμενης Ημέρας, της Ενδοημερήσιας Αγοράς και της Αγοράς Εξισορρόπησης:

α) Ο ρόλος και η λειτουργία του Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας

Το EXE ιδρύθηκε με το νόμο 4512/2018⁴⁴, ο οποίος, τροποποιώντας το νόμο 4425/2016, έθεσε τα θεμέλια για την οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τις αγορές του Target Model. Η εταιρεία «Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε.» (EXE ή HEnEx) είναι μέλος του Ομίλου Χρηματιστηρίου Ενέργειας (EnEx Group) και ιδρύθηκε με απόσχιση του κλάδου της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας της ΛΑΓΗΕ Α.Ε. Η σύνθεση του EXE περιλαμβάνει στρατηγικής σημασίας μετόχους τόσο από τον δημόσιο τομέα, με ποσοστό συμμετοχής 42% (ΔΑΠΕΕΠ Α.Ε., ΑΔΜΗΕ Α.Ε.), όσο και από τον ιδιωτικό τομέα, με ποσοστό συμμετοχής 58% (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, Όμιλος Χρηματιστηρίου Αθηνών, Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου, ΔΕΣΦΑ Α.Ε.) Σκοπός του είναι η οργάνωση και διαχείριση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, Φυσικού Αερίου, Περιβαλλοντικών Αγορών και Ενεργειακών Χρηματοπιστωτικών μέσων. Βασική προτεραιότητα και αρμοδιότητα του EXE ήταν να προσαρμόσει την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στις προβλέψεις του Target Model, ώστε να επιτευχθεί η σύζευξη με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές αγορές.

Η ΡΑΕ έχει ορίσει το EXE ως Διαχειριστή Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (Nominated Electricity Market Operator -NEMO) με σκοπό την υποστήριξη και την λειτουργία της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς. Η Αγορά Επόμενης Ημέρας αποτελεί τον τόπο διαπραγμάτευσης της ενέργειας που καταναλώνεται μεταξύ παραγωγών προμηθευτών και εμπόρων, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες στην αγορά να προγραμματίσουν την λειτουργία τους με τον βέλτιστο τρόπο πριν την αγορά εξισορρόπησης πραγματικού χρόνου που λειτουργεί ο ΔΣΜ, ήτοι ο ΑΔΜΗΕ. Η Ενδοημερήσια αγορά, από την άλλη, παρέχει την δυνατότητα στους παραγωγούς και στους Φορείς Σωρευτικής Εκπροσώπησης ΑΠΕ, να προβαίνουν σε αλλαγές της θέσης τους σε σχέση με αυτές που προέκυψαν στην Αγορά Επόμενης Ημέρας ή και σε προηγούμενες συναλλαγές στην Ενδοημερήσια Αγορά, εξασφαλίζοντας τις όσο το δυνατόν μικρότερες αποκλίσεις. Με τον τρόπο αυτό, σε περίπτωση που δημιουργηθεί πρόβλημα με μία μονάδα παραγωγής ή μεταβληθεί σημαντικά η ζήτηση, οι συμμετέχοντες μπορούν να τροποποιήσουν και να προσαρμόσουν τις θέσεις τους, με αποτέλεσμα να μην έχουμε απότομες αυξήσεις του κόστους. Μέσω των ρυθμίσεων αυτών εξασφαλίζεται η συμβατότητα της ελληνικής αγοράς με τις υπόλοιπες αγορές και επιτυγχάνεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός μεταξύ των προμηθευτών και παραγωγών.⁴⁵

Ήδη από τον Μάρτιο του 2020 το EXE έλαβε άδεια από την Ελληνική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς να λειτουργεί ως Διαχειριστής της Ενεργειακής Χρηματοπιστωτικής Αγοράς, σύμφωνα με τον Κανονισμό MiFID II⁴⁶. Όλες οι συναλλαγές εκκαθαρίζονται και διακανονίζονται

⁴⁴ Σε συνδυασμό με το άρθρο 107 ν. 4674/2020 του οποίου η ισχύς ανατρέχει στην σύσταση της «Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε.».

⁴⁵ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Σάκκουλα, σελ. 9-14, παρ. 11

⁴⁶ Σύμφωνα με το α. 58 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 2014/65 (MiFID II), τα Μέλη και οι Συμμετέχοντες των τόπων διαπραγμάτευσης οφείλουν να αναφέρουν τις λεπτομέρειες σχετικά με τις θέσεις τις οποίες κατέχουν στον εν λόγω τόπο διαπραγμάτευσης, τουλάχιστον σε καθημερινή βάση, καθώς και τις θέσεις των πελατών τους και των πελατών των εν

από εγκεκριμένους Φορείς Εκκαθάρισης και ανάλογα με το είδος της αγοράς η διαπραγμάτευση πλαισιώνεται από διαφορετικούς Φορείς Εκκαθάρισης^{47,48}. Την 1^η Νοεμβρίου του 2020 η Αγορά Επόμενης Ημέρας λειτούργησε για πρώτη φορά εναρμονισμένη στις επιταγές του Μοντέλου-Στόχος. Τις πρώτες 15 ημέρες λειτούργησε αποξυεγμένη από τις αγορές της υπόλοιπης Ευρώπης, πραγματοποιώντας την κατανομή της μεταφορικής δυναμικότητας των διασυνδέσεων μέσω ξεχωριστών δημοπρασιών (explicit allocations). Ταυτόχρονα με την Αγορά Επόμενης Ημέρας, ξεκίνησαν να επιλύονται και οι Τοπικές Ενδοημερήσιες Δημοπρασίες (Local Intra-Day Auctions) ως πρώτη φάση υλοποίησης της Ενδοημερήσιας Αγοράς σύμφωνα με το Target Model. Από τα μέσα Δεκεμβρίου του 2020, το EXE προχώρησε στη σύζευξη της Αγοράς Επόμενης Ημέρας με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές αγορές μέσω της διασύνδεσης Ελλάδα-Ιταλίας. Η σύζευξη της ελληνικής αγοράς με την ευρωπαϊκή σημαίνει ότι πλέον η Αγορά Επόμενης Ημέρας επιλύεται με κοινούς όρους διαπραγμάτευσης με όλες τις ευρωπαϊκές αγορές που συμμετέχουν στην Multi Regional Coupling -MRC, οι οποίες καλύπτουν περίπου το 85% της ευρωπαϊκής κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας⁴⁹. Το τελικό βήμα για την ολοκλήρωση της ενιαίας Αγοράς Επόμενης Ημέρας θα είναι η σύζευξη του MRC και του 4M Market Coupling (4M MC), η οποία θα ολοκληρωθεί εντός του 2021. Η σύζευξη των αγορών επόμενης ημέρας βασίζεται στον αλγόριθμο του Price Coupling of Regions (PCR), το οποίο, αρχής γενομένης το 2009, αποτελεί έργο των ευρωπαϊκών χρηματιστηρίων ενέργειας για την ανάπτυξη μίας κοινής επίλυσης σύζευξης τιμών σε προ-ημερήσια βάση⁵⁰.

Το EXE, όπως λειτουργεί στην αναδιαμορφωμένη Ελληνική Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, είναι μία από τις μεγαλύτερες αγορές της Ευρώπης. Βάσει του ετήσιου όγκου συναλλαγών κατατάσσεται στην πρώτη επτάδα των Ευρωπαϊκών Αγορών⁵¹.

β) Το νομοθετικό Πλαίσιο βάσει του οποίου λειτουργεί η Αγορά Επόμενης Ημέρας και η Ενδοημερήσια Αγορά

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η Αγορά Επόμενης Ημέρας αποτελεί τον διάδοχο του Ημερήσιου Ενεργειακού Προγραμματισμού (HEP) και αποτελεί τον τόπο διαπραγμάτευσης της ενέργειας που καταναλώνεται μεταξύ παραγωγών, προμηθευτών και εμπόρων, με τον κύριο όγκο συναλλαγών και την μεγαλύτερη ένταση.

λόγω πελατών έως τον τελικό πελάτη. Επιπρόσθετα, με βάση το α.26 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 2014/65 (MiFIR), οι τόποι διαπραγμάτευσης γνωστοποιούν τις λεπτομέρειες των συναλλαγών σε χρηματοπιστωτικά μέσα οι οποίες εκτελούνται μέσω των συστημάτων τους από επιχείρηση η οποία δεν υπόκειται στον εν λόγω κανονισμό. Οι επιχειρήσεις επενδύσεων που εκτελούν συναλλαγές σε χρηματοπιστωτικά μέσα γνωστοποιούν πλήρεις και ακριβείς λεπτομέρειες των συναλλαγών αυτών στην αρμόδια αρχή του τόπου διαπραγμάτευσης στον οποίο τις εκτελούν. Οι γνωστοποιήσεις υποβάλλονται στην αρμόδια αρχή από την ίδια την επιχείρηση επενδύσεων, από εγκεκριμένο μηχανισμό γνωστοποίησης συναλλαγών (Ε.ΜΗ.ΓΝΩ.ΣΥ.) που ενεργεί για λογαριασμό της ή από τον τόπο διαπραγμάτευσης, με το σύστημα του οποίου ολοκληρώθηκε η συναλλαγή.

⁴⁷ η διαπραγμάτευση στο EXE ακολουθεί τις αρχές υψηλών ρυθμιστικών προτύπων (REMIT, MiFID II, MiFIR, MAR, EMIR): <https://www.enxgroup.gr/el/web/guest/market-reporting>

⁴⁸ Κατ' εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 117Γ του Ν 4001/2011, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία που βρίσκονται καταχωρημένα στην επίσημη ιστοσελίδα του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (Γ.Ε.ΜΗ.), η εταιρεία Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε. ίδρυσε στις 2.11.2018 την ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Ενέργειας Α.Ε.» και διακριτικό τίτλο «EnExClear», με σκοπό την εκκαθάριση των συναλλαγών που διενεργούνται στην Αγορά Επόμενης Ημέρας και στην Ενδοημερήσια Αγορά, της οποίας είναι ο μοναδικός μέτοχος, κατέχοντας το 100% των ονομαστικών μετοχών της.

⁴⁹ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 Σάκκουλα, σελ. 9-14, παρ. 12

⁵⁰ <https://lawexplores.com/market-coupling/>

⁵¹ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 Σάκκουλα, σελ. 76

Αρχικά, στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ενσωματώθηκαν στην εθνική έννομη τάξη οι ρυθμίσεις της τρίτης ενεργειακής δέσμης δια του νόμου 4001/2011 (ΦΕΚ Α' 179/22.08.2011) «Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις». Εν συνεχεία, εκδόθηκε ο νόμος 4425/2016 (ΦΕΚ Α' 185/30.09.2016) «Επείγουσες ρυθμίσεις των Υπουργείων Οικονομικών, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις», με τον οποίο καταργήθηκε το Μοντέλο της υποχρεωτικής κοινοπραξίας (Mandatory Pool) και προβλέφθηκε η λειτουργία διακριτών αγορών της Χονδρικής Αγοράς Προθεσμιακών Προϊόντων Ηλεκτρικής Ενέργειας, της Αγοράς Επόμενης Ημέρας, της Ενδοημερήσιας Αγοράς και της Αγοράς Εξισορρόπησης.

Ο ν. 4425/2016 τροποποιήθηκε με το νόμο 4512/2018 (ΦΕΚ Α' 5/17.01.2018) «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις», ο οποίος καθιέρωσε το Χρηματιστήριο Ενέργειας ως αρμόδιο για την οργάνωση και τη διαχείριση των ως άνω αναφερόμενων αγορών ενέργειας, και ανέθεσε την εποπτεία του στη ΡΑΕ και την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ως άνω Ν. 4512/2018 και τις κατευθύνσεις για την κατάρτιση των Κανονισμών των Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας που προβλέπονται στον Ν. 4425/2016, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην υπ' αριθ. 369/2018 Απόφαση ΡΑΕ⁵², η ΡΑΕ, με την υπ' αριθ. 1116/2018 απόφασή της ενέκρινε τη λειτουργία της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς, καθώς και τον Κανονισμό που αφορά στη λειτουργία των εν λόγω Αγορών.

Οι μεθοδολογίες και ειδικές εγκρίσεις που απαιτούνται για την έναρξη λειτουργίας των νέων αγορών, καθώς και οι τεχνικές αποφάσεις της ΕΧΕ Α.Ε. εγκρίνονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 18 του ν. 4425/2016 από τη ΡΑΕ⁵³. Οι αποφάσεις της ΡΑΕ με την οποία εγκρίθηκε και στη συνέχεια τροποποιήθηκε ο Κανονισμός Λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς είναι οι: υπ' αριθ. 116/2019 (ΦΕΚ Β' 5914/31.12.2018), υπ' αριθ. 820/2020 (ΦΕΚ Β' 1941/21.05.2020) και η υπ' αριθ. 1228/2020 (ΦΕΚ Β' 4124/24.09.2020).

Τέλος, με την υπ' αριθ. 1125/2019 Απόφαση της ΡΑΕ εγκρίθηκε η λειτουργία της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Ενέργειας Α.Ε.» και τον διακριτικό τίτλο «EnExClear Α.Ε.» ως Φορέας Εκκαθάρισης της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 4 του Ν. 4425/2016. Ταυτόχρονα με την ως άνω έγκριση και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 13 παρ. 2 του Ν. 4425/2016, εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. 1125Α/2019 Απόφαση της ΡΑΕ ο Κανονισμός της EnExClear Α.Ε. για την εκκαθάριση των συναλλαγών της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και Ενδοημερήσιας Αγοράς.

γ) Η ελληνική Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης

Σκοπός της Αγοράς Εξισορρόπησης είναι η διόρθωση της ανισορροπίας μεταξύ παραγωγής και ζήτησης σε πραγματικό χρόνο, διατηρώντας την αδιάλειπτη παροχή ενέργειας από

⁵² ΦΕΚ Β' 1880/24.05.2018

⁵³ Οι μεθοδολογίες και ειδικές εγκρίσεις, με τις οποίες θεσπίστηκαν ειδικότερες ρυθμίσεις αναφορικά με τη λειτουργία της Αγοράς Επόμενης Ημέρας ή/και της Ενδοημερήσιας Αγοράς και εγκρίθηκαν με αποφάσεις της ΡΑΕ, μετά από σχετική εισήγηση της ΕΧΕ Α.Ε., καθώς και οι τεχνικές αποφάσεις της ΕΧΕ Α.Ε. βρίσκονται αναρτημένες στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://www.enexgroup.gr/el/web/guest/trading-rulebooks>

το σύστημα στα προβλεπόμενα ποιοτικά χαρακτηριστικά και λαμβάνοντας υπόψη τα προγράμματα αγοράς των συμμετεχόντων στις προηγούμενες αγορές. Η Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market) διακρίνεται στην Αγορά Ισχύος Εξισορρόπησης, την Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης και τη Διαδικασία Εκκαθάρισης Αποκλίσεων.

Στην ελληνική Αγορά Εξισορρόπησης υιοθετείται το μοντέλο της κεντρικής κατανομής (Central Dispatch) των μονάδων από τον Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς μέσω της εκτέλεσης Διαδικασιών Ενοποιημένου Παραγραμματισμού (ΔΕΠ). Οι Συμμετέχοντες στην αγορά Εξισορρόπησης χαρακτηρίζονται ως εκπρόσωποι Οντοτήτων με Ευθύνη Εξισορρόπησης (Balancing Responsible Parties) ή/και Οντοτήτων Υπηρεσιών Εξισορρόπησης (Balancing Service Providers). Οι Πάροχοι Υπηρεσιών Εξισορρόπησης στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στην Αγορά Εξισορρόπησης δύνανται να υποβάλλουν τις παρακάτω προσφορές για τις Οντότητες Υπηρεσιών Εξισορρόπησης που εκπροσωπούν:

- Ανοδικές και καθοδικές Προσφορές Εφεδρείας Διατήρησης Συχνότητας (ΕΔΣ)
- Ανοδικές και καθοδικές Προσφορές Χειροκίνητης Εφεδρείας Αποκατάστασης Συχνότητας (χΕΑΣ)
- Ανοδικές και καθοδικές Προσφορές Αυτόματης Εφεδρείας Αποκατάστασης Συχνότητας (αΕΑΣ)
- Ανοδικές και καθοδικές Προσφορές Ενέργειας Εξισορρόπησης

Η διαδικασία Εκκαθάρισης Αποκλίσεων αφορά στον μηχανισμό οικονομικής εκκαθάρισης για την επιβολή χρεώσεων ή την καταβολή πληρωμών στα Συμβαλλόμενα Μέρη με Ευθύνη Εξισορρόπησης για τις Αποκλίσεις τους.

3. Ο ρόλος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας

Η άσκηση ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας έχει συνδεθεί άρρηκτα με τη σύσταση και τη λειτουργία εξειδικευμένων εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Οι αρχές αυτές, περιβάλλονται με ειδικές, θεσμικής φύσεως εγγυήσεις ανεξαρτησίας και επιτελούν σημαντικό ρόλο σε σχέση με την οικονομική ρύθμιση της αγοράς ενέργειας, αποβλέποντας πάντα στη διασφάλιση συνθηκών ελεύθερου ανταγωνισμού. Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ιδρύθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 2773/1999 και είναι η ανεξάρτητη διοικητική αρχή για την εποπτεία και την παρακολούθηση της αγοράς ενέργειας, η οποία απολαμβάνει, σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδρυτικού της νόμου, οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια⁵⁴.

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας συγκεντρώνει πολλές και διαφορετικών κατηγοριών αρμοδιότητες, αποφασιστικές, γνωμοδοτικές, αρμοδιότητες «παρακολούθησης» της αγοράς (monitoring)⁵⁵ και σύνταξης και υποβολής εκθέσεων (reporting) επί διάφορων θεμάτων λειτουργίας της αγοράς⁵⁶, αλλά και αρμοδιότητες για «συστάσεις και «οδηγίες» προς τους συμμετέχοντες στην αγορά.

⁵⁴ *Αικ. Ηλιάδου*, Η διεύθυνση του δημοσίου δικαίου στη ρύθμιση αγορών δικτύου, Αθήνα 2010, σ. 110, σ. 153 επ.,· *Αικ. Ηλιάδου*, Ρυθμιστικές αρμοδιότητες και δικαστικός έλεγχος στον τομέα της ενέργειας, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος Ι, 2020

⁵⁵ ά. 22 Ν 4001/2011, όπως ισχύει.

⁵⁶ ά. 6 παρ. 3 και 12 παρ. 1 Ν 4001/2011 και στο Δίκαιο ΕΕ ά. 37 παρ. 1 ε' Οδ. 2009/72/ΕΚ και ήδη ά. 59 παρ. 1 στ' Οδ. (ΕΕ) 944/2019

α) Οι αποφασιστικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ

Δεδομένου ότι οι αποφασιστικές αρμοδιότητες είναι προϋπόθεση για την έκδοση πράξεων που παράγουν άμεσα δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα για τους αποδέκτες κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας, είναι αυτές που ενδιαφέρουν περισσότερο το Δίκαιο.

Από τις διατάξεις του ν. 4001/2011 προκύπτει ότι βασικό χαρακτηριστικό των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ, είναι ότι ασκούνται κατά διακριτική ευχέρεια και σπανίως κατά δέσμια αρμοδιότητα. Τέτοια περίπτωση, κατά την οποία η αρμοδιότητα της ΡΑΕ ασκείται κατά δέσμια αρμοδιότητα, γίνεται δεκτό ότι είναι η αρμοδιότητα επιβολής προστίμων κατά το ά. 36 ν. 4001/2011, αν και η επιμέτρηση του προστίμου γίνεται κατά τη διακριτική ευχέρεια που εν γένει αναγνωρίζεται από το νόμο⁵⁷.

Ο λόγος που οι αποφασιστικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ ενασκούνται κατά διακριτική ευχέρεια, οφείλεται αφενός μεν στη νομιμοποίηση της ΡΑΕ, η οποία στηρίζεται στην εξειδικευμένη τεχνική και επιστημονική κατάρτιση που απαιτείται για την άσκηση του έργου της, αφετέρου δε, στην ίδια την φύση και την πολυπλοκότητα των κανόνων που διέπουν τον τομέα της ενέργειας. Δηλαδή, εφόσον η ΡΑΕ είναι επιφορτισμένη με την ρύθμιση της αγοράς βάσει διαρκώς μεταβαλλόμενων πραγματικών δεδομένων, είναι εύλογο να είναι στη διακριτική της ευχέρεια το πώς θα διαμορφωθεί το κανονιστικό πλαίσιο που θα διασφαλίσει την ανάπτυξη του ανταγωνισμού και την ομαλή λειτουργία της αγοράς και για το λόγο αυτό της παρέχεται από το νομοθέτη η εξουσία σταθμίσεων και επιλογής.

Σύμφωνα με το άρθρο 32 παρ. 1 ν. 4001/2011, οι αποφάσεις της ΡΑΕ πρέπει να είναι πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένες⁵⁸, κανόνας που γίνεται δεκτό στη θεωρία ότι ισχύει ανεξαρτήτως της φύσης των πράξεων ως ατομικών ή κανονιστικών. Περαιτέρω, σύμφωνα με τη νομολογία⁵⁹, καθ' ερμηνεία του άρθρου 17 παρ. 2 ΚΔΔιαδ, αρκεί η αιτιολογία των πράξεων της ΡΑΕ να προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου.

Από την αναγωγή στις διατάξεις του ν. 4001/2011, αλλά και στις διατάξεις του Δικαίου της ΕΕ, παρατηρείται ότι οι ρυθμιστικές αρχές διαθέτουν αρμοδιότητες έκδοσης κυρίως κανονιστικών διοικητικών πράξεων, τις οποίες σε επίπεδο εθνικής έννομης τάξης αποκτούν δυνάμει κατάλληλων νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων κατά το ά. 43 παρ. 2 β' του Συντάγματος. Όπως και ανωτέρω αναφέρθηκε, τέτοιες πράξεις είναι ιδίως οι Κώδικες οργάνωσης και λειτουργίας της αγοράς⁶⁰. Παράλληλα, όμως, διαθέτουν και αρμοδιότητες έκδοσης ατομικών διοικητικών πράξεων, όπως είναι οι άδειες συμμετοχής στην αγορά⁶¹ και οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παράβασης του κανονιστικού πλαισίου⁶², οι οποίες δεν διαφέρουν από τις άδειες και πράξεις επιβολής κυρώσεων που εκδίδονται από άλλα όργανα του Κράτους.

Αν και η διάκριση μεταξύ κανονιστικών και ατομικών πράξεων έχει μεγάλη πρακτική σημασία για τον καθορισμό της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων που πρέπει να επιληφθούν σε

⁵⁷ Βλ. ΑπΡΑΕ 326Α/2012 «Μεθοδολογία προσδιορισμού του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 36 του Ν 4001/2011, όπως ισχύει» (ΦΕΚ Β' 313/15.02.2013).

⁵⁸ *Em. Cabau/B. Ennser* σε: Chr. Jones (Ed.), σ. 268: *Η αιτιολογία εξυπηρετεί τη δυνατότητα άσκησης δικαστικού ελέγχου*. Πρβλ. ΔΕΕ C-182/10 *Solvey* (EU:C:2012:82), σκ. 59: *η αιτιολογία πρέπει είτε να παρατίθεται στο κείμενο της πράξης είτε να γνωστοποιείται στον αποδέκτη με μεταγενέστερη πράξη κατόπιν σχετικού αιτήματος. Κατ' αυτήν την προσέγγιση, μάλλον θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν αρκεί επομένως αόριστη παραπομπή σε φάκελο υπόθεσης*

⁵⁹ ΣτΕ 2684/2018 και παλαιότερα ΣτΕ 1390/2014

⁶⁰ Βλ. ά. 30 παρ. 3 και ενδεικτικώς ά. 60 παρ. 1, 79 παρ. 1, 96 παρ. 1, 117Ε παρ. 3 (ά. 64 παρ. 6 Ν 4546/2018, Α' 101), 120 παρ. 2 Ν 4001/2011.

⁶¹ Βλ. ά. 132 - 134 Ν 4001/2011

⁶² ά. 36 Ν 4001/2011.

περίπτωση αντιδικίας και για την τήρηση της εκάστοτε απαραίτητης προδικασίας⁶³, ωστόσο η διάκριση αυτή είναι ιδιαίτερα δυσχερής σε ορισμένες περιπτώσεις. Τέτοια περίπτωση είναι και οι αποφάσεις καθορισμού των παραμέτρων πρόσβασης στο φυσικό μονοπώλιο, η οποία συνίσταται στο ότι πρόκειται για πράξεις με τις οποίες καθορίζεται τόσο το συνολικό επιτρεπόμενο αντάλλαγμα του φορέα της μονοπωλιακής δραστηριότητας κατ' έτος, όσο και οι εφαρμοζόμενες τιμές για την είσπραξη του ανταλλάγματος αυτού από την κατανάλωση, οι οποίες προκύπτουν κατ' επιμερισμό του συνολικού επιτρεπόμενου ανταλλάγματος. Μπορεί εύκολα να γίνει δεκτό ότι το συνολικό αντάλλαγμα αφορά μόνον σε μία περίπτωση, δηλαδή τον αντίστοιχο διαχειριστή του φυσικού μονοπωλίου, και άρα αποτελεί ατομική διοικητική πράξη. Τμήμα όμως της ίδιας απόφασης, αφορά στον καθορισμό των τιμολογίων, τα οποία εφαρμόζονται αορίστως στο (απροσδιόριστο) σύνολο των καταναλωτών ή των χρηστών της υποδομής, ανάλογα με την περίπτωση. Ακόμη όμως και αυτή η διάσταση της πράξης έχει κριθεί ότι έχει ατομικό χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη ότι «μοναδικός αποδέκτης της απόφασης αυτής είναι ο Διαχειριστής (...), ο οποίος και υπέβαλε τα σχετικά με την απόφαση της ΡΑΕ στοιχεία προς έγκριση, η δε απόφαση της τελευταίας αποτελούσε όρο της ισχύος αυτών φέρουσα, ως εκ τούτου ατομικό χαρακτήρα (πρβλ. ΣτΕ 1879/1980 Ολομ., 760/1981).»⁶⁴

Η άποψη ότι μια τέτοια πράξη έχει κατά ένα τμήμα ατομική και κατά άλλο κανονιστική φύση, αν και έχει εκφραστεί νομολογιακά⁶⁵, οδηγεί σε κατάτμηση της δικαστικής αρμοδιότητας, κάτι το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του άρθρου 33 ν. 4001/2011, αφού δεν βοηθά στην σύντομη και συνεκτική επίλυση των διαφορών.

Λαμβανομένων υπόψη των εκτεταμένων συνεπειών που έχουν στην αγορά οι ρυθμιστικές αποφάσεις, θα πρέπει να επανεξετασθεί νομοθετικά ο καθορισμός της δικαστικής αρμοδιότητας βάσει της διάκρισης σε κανονιστική ή ατομική διοικητική πράξη, ώστε να δοθεί περισσότερη σαφήνεια, είτε να ρυθμιστεί η εκδίκαση αυτών των υποθέσεων από συγκεκριμένο δικαιοδοτικό όργανο κατά συγκεκριμένη διαδικασία.

β) Οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ

Αν και οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες δεν αναπτύσσουν ευθέως ή αμέσως νομική δεσμευτικότητα, έχουν αναμφίβολα σημασία για την έννομη τάξη, αφού αποτελούν μέρος της διοικητικής διαδικασίας θέσπισης των επιμέρους πράξεων, σύμφωνα και με το ά. 20 ΚΔΔιαδ. Και επενεργούν στο κύρος των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται ως αποτέλεσμα της εκάστοτε διαδικασίας.

γ) Οι αρμοδιότητες παρακολούθησης της αγοράς

Σύμφωνα με την παρ. 4 του ά. 22 Ν 4001/2011 που αφορά σε αρμοδιότητες παρακολούθησης της αγοράς, προβλέπεται η δυνατότητα έκδοσης κανόνων ήπιου δικαίου, καθώς ορίζεται ότι η «ΡΑΕ δύναται να εκδίδει μη δεσμευτικές προς τρίτους οδηγίες και κατευθύνσεις σχετικά με θέματα που εμπίπτουν στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της και τον τρόπο άσκησης αυτών, προκειμένου να διασφαλίζεται η ορθή και ομοιόμορφη εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου του νόμου αυτού και η πληρέστερη πληροφόρηση των ενδιαφερομένων». Σημειώνεται ότι ειδικά για τη

⁶³ Στην περίπτωση προσφυγής κατά ατομικών πράξεων είναι απαραίτητη η προηγούμενη άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής, Α. 32 παρ. 2 Ν 4001/2011, βλ. ΔΕφΑθ 384/2015.

⁶⁴ ΣτΕ (Α' Τμ.) 2010/2019, σκ. 3.

⁶⁵ ΣτΕ (Α' Τμ.) 1683/2018.

ρύθμιση των αγορών ενέργειας οι κανόνες ήπιου δικαίου, αποτελούν ένα από τα εργαλεία που εφαρμόζονται γενικά σύμφωνα με τις αρχές της καλής διακυβέρνησης του τομέα της ενέργειας⁶⁶.

Μέσα από διαδικασίες παρακολούθησης της αγοράς και υποβολής εκθέσεων, αναδεικνύονται τα προβλήματα τα οποία υπάρχουν και τα οποία πρέπει να αντιμετωπισθούν από την έννομη τάξη. Με την έννοια αυτή, τέτοιου είδους αρμοδιότητες θα μπορούσαν ίσως να ταξινομηθούν ως «κατευθυντήριες».⁶⁷

δ) «Ρυθμιστικά μέτρα» και «όροι»

Στις διατάξεις των ά. 23 παρ. 1 (ά. 15 παρ. 1 Ν 4425/2016, Α' 185) και 120 παρ. 4 και 140 παρ. 6 Ν 4001/2011 παρέχεται στην ΡΑΕ ευρύτατη αρμοδιότητα να επιβάλλει «ρυθμιστικά μέτρα» και «όρους» για τα κάτωθι ζητήματα:

- τη διασφάλιση της εφαρμογής των διατάξεων της εσωτερικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας, την ύπαρξη συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού και εν γένει την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς.
- την αντιστάθμιση τυχόν δεσπόζουσας επιρροής στη σχετική αγορά, τη διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής σε αυτή, τη βελτίωση της ρευστότητας της ίδιας αγοράς, ιδίως μάλιστα για τις προσφορές που προέρχονται από εγκαταστάσεις παραγωγής, οι οποίες οφείλουν να αντισταθμίζουν τουλάχιστον το ελάχιστο μεταβλητό κόστος των εγκαταστάσεων αυτών, καθώς και τη θέσπιση μηχανισμών εικονικών εγκαταστάσεων ηλεκτροπαραγωγής, δια των οποίων, είτε καθίσταται διαθέσιμη ορισμένη ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας είτε παρέχεται πρόσβαση σε τμήμα του παραγωγικού δυναμικού για ορισμένο χρονικό διάστημα.
- ζητήματα προμήθειας, τα οποία εξειδικεύονται στον Κώδικα Προμήθειας και αφορούν ιδίως την τιμολόγηση ηλεκτρικής ενέργειας.

Από τον συνδυασμό του ά. 23 με έρευνες κατά το ά. 28 του ίδιου νόμου και το εποπτικό έργο άλλων αρμοδίων αρχών, το ά. 23 παρ. 1 Ν 4001/2011 προσανατολίζεται προς τη λήψη ατομικού περιεχομένου πράξεων. Δεδομένου ότι το ά. 28 Ν 4001/2011, παραπέμπει ευθέως και ρητώς στο ά. 39 Ν 3959/2011 «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού» (Α' 93), η ευρύτητα των διατυπώσεων του ά. 23 δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε χαλάρωση ως προς τις απαιτήσεις της αρχής της νομιμότητας, ούτε άλλωστε η διάταξη μπορεί να χρησιμοποιείται ως πολλαπλασιαστής αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ, αφού τέτοιες εκδοχές οδηγούν σε σημαντική ανασφάλεια δικαίου κλονίζοντας την προβλεψιμότητα.⁶⁸

Υπό αυτήν την έννοια, το ά. 23 Ν 4001/2011 είναι ορθότερο να αξιοποιηθεί ως αρμοδιότητα επιβολής πρόσθετων, παρακολουθηματικού χαρακτήρα όρων σε αποφάσεις που βασίζονται σε άλλες διατάξεις. Εάν πάλι γίνει δεκτό ότι βάσει των διατάξεων του ά. 23 μπορεί να επιβληθούν και κανονιστικής φύσεως «ρυθμιστικά μέτρα και όροι», τίθεται θέμα σεβασμού των ορίων που διαγράφονται από το ά. 43 παρ. 2 β' Σ για τη νομοθετική εξουσιοδότηση προς άλλα όργανα της Διοίκησης.

⁶⁶ Αικ. Ηλιάδου, Καλή νομοθέτηση στον τομέα της ενέργειας, *Ενέργεια και Δίκαιο* 1/2004, σ. 35 επ

⁶⁷ Επ. Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, Τόμ. 1, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ. 134.

⁶⁸ Αικ. Ηλιάδου, Ρυθμιστικές αρμοδιότητες και δικαστικός έλεγχος στον τομέα της ενέργειας, *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, Τεύχος Ι, 2020

ε) Συμπέρασμα

Από την αναγωγή στις διατάξεις του Ν 4001/2011 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, προκύπτει ότι σχεδόν όλες οι αρμοδιότητες ρύθμισης, διαχείρισης και εποπτείας του τομέα της ενέργειας έχουν ανατεθεί στη ΡΑΕ, με εξαίρεση θέματα στρατηγικού σχεδιασμού του τομέα και θέματα που άπτονται ευθέως ουσιαστικών αποφάσεων οριοθέτησης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, και οι οποίες προϋποθέτουν κατά βάση πολιτικές σταθμίσεις.⁶⁹ Ωστόσο, η ΡΑΕ δεν παύει να επιτελεί παρεμβατική λειτουργία της Διοίκησης. Ο παρεμβατισμός αυτός όμως, πρέπει σε κάθε περίπτωση να έχει διορθωτικό χαρακτήρα και να ασκείται κατ' εξαίρεση προκειμένου να επανέλθει η αγορά σε ισορροπία, εφόσον έχει διαταραχθεί από στρεβλώσεις τις ιδιωτικής οικονομίας⁷⁰. Οι χορήγηση εκτεταμένων αρμοδιοτήτων στις Ρυθμιστικές Αρχές Ενέργειας εγκυμονεί πάντα τον κίνδυνο της εν τέλει στρέβλωσης του ανταγωνισμού, ερχόμενη έτσι σε αντίθεση με το βασικό αποτέλεσμα που καλείται να επιτύχει το Target Model, που είναι η απελευθέρωση της αγοράς και η λειτουργία της σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού.

§4. Τα προβλήματα που ανέκυψαν από την εφαρμογή του Target Model και οι υιοθετούμενες λύσεις

1. Τα προβλήματα

Όπως εκτέθηκε και ανωτέρω, η έναρξη της λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας βάσει των ρυθμίσεων του Target Model, ανέδειξε τα προβλήματα της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, μιας αγοράς με την υψηλότερη χονδρεμπορική τιμή στην Ευρώπη και ταυτόχρονα με μια από τις χαμηλότερες στη λιανική. Το Target Model αντανakλά πιο σωστά τα πραγματικά κόστη τα οποία πιέζουν ασφυκτικά προμηθευτές που δεν είναι καθετοποιημένοι και αγοράζουν πλέον ενέργεια ακριβά, με αποτέλεσμα να πρέπει είτε να αυξήσουν τα τιμολόγια και να χάσουν μερίδια αγοράς, είτε να «κοκκινίσουν» τους ισολογισμούς τους, επισπεύδοντας έτσι τον κύκλο αναδιάρθρωσης που ξεκίνησε προ διετίας μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων.⁷¹

Από την εφαρμογή του Target Model την 1^η Νοεμβρίου του 2020 οι τιμές στην Χονδρεμπορική Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας τετραπλασιάστηκαν, προκαλώντας έτσι την παρέμβαση της ΡΑΕ, η οποία κλήθηκε να εξετάσει εάν οι παραγωγοί δίνουν πολύ υψηλές τιμές σε κάποιες μονάδες της Αγοράς Επόμενης Ημέρας, πετυχαίνοντας έτσι να μην ενταχθούν στο σύστημα από το ΕΧΕ. Αυτό έχει ως συνέπεια το ΕΧΕ να δίνει πολύ υψηλή προσφορά προκειμένου να ανεβάσει την ισχύ στην αγορά εξισορρόπησης και ο ΑΔΜΗΕ εν τέλει να καλεί και τις μονάδες αυτές, για να καλύψει το έλλειμμα προσφοράς, αποζημιώνοντάς τις σε τιμή που διαμορφώνεται με προσφορές ανά τέταρτο από τους παραγωγούς.

Με άλλα λόγια, τα προβλήματα εφαρμογής του Target Model εντοπίζονται στην Αγορά Εξισορρόπησης, όπου καθημερινά οι παραγωγοί ενέργειας δίνουν τιμές για να δεσμεύουν ισχύ οι εταιρείες που δεν διαθέτουν δική τους παραγωγική βάση. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κόστος ενέργειας στην αγορά εξισορρόπησης από 5,09 ευρώ/MWh έφτασε τα 17,09 ευρώ/MWh μέσα σε

⁶⁹ Επ. Σπηλιωτόπουλος, Αρμοδιότητες της Ρ.Α.Ε κατά το ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο. Θέματα συνταγματικότητας, Ενέργεια και Δίκαιο, Τεύχος 15, 2011, σ. 8 επ.

⁷⁰ Θ. Πανάγος, Το αντικείμενο της κρατικής Παρέμβασης σε : Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση, Εκδόσεις Σάκκουλα 2017, σελ. 28-30

⁷¹ <https://www.kathimerini.gr/economy/561186388/i-efarmogi-toy-target-model-a-la-ellinika/>

τέσσερις εβδομάδες. Στη διερεύνηση που έκανε η ΡΑΕ φαίνεται να προκύπτουν στοιχεία από μονάδες που έδωσαν προσφορές 2.000 και 3.000 ευρώ/MWh. Η τιμή μπορεί να είναι μέσα στα επιτρεπόμενα όρια, αυτό που ελέγχθηκε ωστόσο είναι η συστηματικότητα των προσφορών που καθιστά τεχνητή την άνοδό της. Αναδείχθηκε έτσι, λοιπόν, η υψηλή ζήτηση για ευέλικτη ισχύ και αυξημένους όγκους ενέργειας εξισορρόπησης. *«Οι δύο βασικές παράμετροι που έχουν επισημανθεί ως αιτίες του παραπάνω προβλήματος είναι οι περιορισμοί του συστήματος μεταφοράς στην περιοχή της Πελοποννήσου και οι ασυνήθιστα και συστηματικά μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των αρχικών εκτιμήσεων και της πραγματικής ζήτησης, οι οποίες οδήγησαν σε αυξημένη ζήτηση όγκων ενέργειας εξισορρόπησης. Επίσης, η αγορά σηματοδότησε μια κατάσταση σημαντικής έλλειψης (scarcity) στο σύστημα, καθώς σε περίοδο χαμηλής διαθεσιμότητας νερού, δύο ευέλικτες μονάδες παραγωγής ήταν ταυτόχρονα εκτός λειτουργίας, οδηγώντας σε υψηλές τιμές, και όχι μόνο, στην αγορά εξισορρόπησης.»*⁷²

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, αρχικά, η ΡΑΕ παρενέβη στις 17 Δεκεμβρίου του 2020, θέτοντας σε διαβούλευση μικρή διάρκεια την εισήγησή της για την επιβολή πλαφόν 50 ευρώ/MW-h στις τιμές της Αγοράς Εξισορρόπησης. Η ΡΑΕ ανακοίνωσε ότι, με στόχο τη διατήρηση *«συνθηκών ρευστότητας και ανταγωνισμού»* στην αγορά Εξισορρόπησης, για μεταβατικό διάστημα τουλάχιστον τριών μηνών εισηγείται την επιβολή ορίων στις τιμές. Μάλιστα, η ΡΑΕ επιφυλάχθηκε και για τη λήψη μέτρων μόνιμου χαρακτήρα, προχωρώντας στην άσκηση των κανονιστικών, ρυθμιστικών ή/και κυρωτικών της αρμοδιοτήτων. Στην εισήγησή της ανέφερε ότι *«τα μέτρα θα ισχύσουν προσωρινά, για το ελάχιστο δυνατό διάστημα των τριών (3) μηνών που απαιτείται, προκειμένου η Αρχή να ολοκληρώσει τη διερεύνηση του πολυδιάστατου ζητήματος του τρόπου λειτουργίας της Αγοράς Εξισορρόπησης, σε συνάρτηση και με την εξέταση του τρόπου λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς, ώστε να προβεί ακολούθως στις αναγκαίες ενέργειες, δηλαδή στην άσκηση των κανονιστικών, ρυθμιστικών ή/και κυρωτικών της αρμοδιοτήτων»*.

Εν συνεχεία, η ΡΑΕ έθεσε προς διαβούλευση έως την 14^η Ιανουαρίου του 2021, το υπό στοιχεία ΡΑΕ I-291179/09.11.2020 έγγραφο της ΑΔΜΗΕ Α.Ε. με θέμα *«Συμπλήρωση ρυθμιστικού πλαισίου για την άρση πιθανών στρεβλώσεων στη λειτουργία της Αγοράς Εξισορρόπησης από την εφαρμογή περιορισμών Συστήματος»* σχετικά με την τροποποίηση του Κανονισμού Αγοράς Εξισορρόπησης. Η εν λόγω τροποποίηση προτάθηκε μετά από σχετικό αίτημα της ΡΑΕ για την υποχρεωτική υποβολή ενιαίου βήματος για την Τεχνικά Ελάχιστη Παραγωγή, τόσο στις ανοδικές, όσο και στις καθοδικές προσφορές ενέργειας εξισορρόπησης.

Μετά την ολοκλήρωση της διαβούλευσης και της αξιολόγησης των θέσεων των συμμετεχόντων σε αυτή, η ΡΑΕ εξέδωσε την υπ' αριθ. 54/2021 απόφασή της (ΦΕΚ Β' 531/10.02.2021), με την οποία αποφάσισε την τροποποίηση του Κανονισμού Εξισορρόπησης ως ίσχυε ως εξής:

-« Η ανοδική Προσφορά Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ⁷³ περιλαμβάνει από ένα (1) έως δέκα (10) βήματα. Η τιμή Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ που αντιστοιχεί σε κάθε ένα από τα διαδοχικά βήματα δεν επιτρέπεται να μειώνεται σε σχέση με την τιμή προσφοράς για προηγούμενο κατά σειρά βήμα. Για τις Οντότητες Υπηρεσιών Εξισορρόπησης για τις οποίες εφαρμόζεται περιορισμός Τεχνικά Ελάχιστης Παραγωγής η ποσότητα του πρώτου βήματος της ανοδικής

⁷² <https://energypress.gr/news/testi-target-model-petyhe-stoho-toy-anedeixe-ta-provlimata-tis-agoras-meso-ton-katallilon>

⁷³ Διαδικασία Ενοποιημένου Προγραμματισμού (ΔΕΠ) (Integrated Scheduling Programming – ISP) η οποία είναι μία διαδικασία που εκτελεί ο Διαχειριστής του Συστήματος προκειμένου να διαμορφώσει το πρόγραμμα κατανομής των μονάδων και να καταναίμει την ισχύ εξισορρόπησης στις οντότητες που την παρέχουν.

Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ σε MW είναι τουλάχιστον ίση με την Τεχνικά Ελάχιστη Παραγωγή».

- « Η καθοδική Προσφορά Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ περιλαμβάνει από ένα (1) έως δέκα (10) βήματα. Η τιμή Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ που αντιστοιχεί σε κάθε ένα από τα διαδοχικά βήματα δεν επιτρέπεται να αυξάνεται σε σχέση με την τιμή Προσφοράς για προηγούμενο κατά σειρά βήμα. Για τις Οντότητες Υπηρεσιών Εξισορρόπησης για τις οποίες εφαρμόζεται περιορισμός Τεχνικά Ελάχιστης Παραγωγής η ποσότητα του τελευταίου βήματος της καθοδικής Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ σε MW είναι τουλάχιστον ίση με την Τεχνικά Ελάχιστη Παραγωγή».

- «2. Η τιμή των Προσφορών Ενέργειας Εξισορρόπησης για χειροκίνητη και αυτόματη ΕΑΣ που υποβάλουν οι Πάροχοι Υπηρεσίας Εξισορρόπησης σύμφωνα με την παρ. 1 του παρόντος άρθρου, πρέπει να είναι βελτιωμένη σε σχέση με την τιμή της Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ που υποβλήθηκε στη ΔΕΠ για την Περίοδο Κατανομής που περιλαμβάνει την Χρονική Περίοδο χειροκίνητης ΕΑΣ. Με τον όρο βελτιωμένη τιμή εννοείται μικρότερη τιμή για τις ανοδικές Προσφορές Ενέργειας Εξισορρόπησης και μεγαλύτερη τιμή για τις καθοδικές Προσφορές Ενέργειας Εξισορρόπησης. Οι ποσότητες των Προσφορών Ενέργειας Εξισορρόπησης για χειροκίνητη και αυτόματη ΕΑΣ που υποβάλλουν οι Πάροχοι Υπηρεσίας Εξισορρόπησης σύμφωνα με την παρ. 1 του παρόντος άρθρου δεν μπορούν να μεταβληθούν σε σχέση με τις ποσότητες της Προσφοράς Ενέργειας Εξισορρόπησης ΔΕΠ που υποβλήθηκε στη ΔΕΠ για την Περίοδο Κατανομής που περιλαμβάνει τη Χρονική Περίοδο χειροκίνητης ΕΑΣ⁷⁴».

- «...αναστέλλεται η υποβολή από τους Παρόχους Υπηρεσιών Εξισορρόπησης Προσφορών Ενέργειας Εξισορρόπησης με αρνητικές τιμές μέχρι την άρση του υφιστάμενου περιορισμού, λόγω συμφόρησης, στο Σύστημα της Πελοποννήσου. 2. Η άρση του εν λόγω περιορισμού διαπιστώνεται με την έκδοση πράξης από τη ΡΑΕ για τη θέση σε λειτουργία της ΓΜ 400 kV Μεγαλόπολη - Σύστημα».

Ο τροποποιημένος αυτός Κανονισμός Αγοράς Εξισορρόπησης ισχύει από την δημοσίευση της απόφασης της ΡΑΕ στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 10^η.02.2021.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποκλίσεις μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης και η εξασφάλιση ενεργειακής επάρκειας αναμένεται να επιλυθούν και μέσω των Μηχανισμών Αποζημίωσης Ισχύος (CRM), οι οποίοι μέσω της αύξησης των πιθανοτήτων για νέες επενδύσεις, θα οδηγήσουν σε αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας και στην αποφυγή του κινδύνου ανεπάρκειας της αγοράς, προστατεύοντας έτσι τους καταναλωτές από ακραίες ανοδικές μεταβολές των τιμών. Κατά το χρόνο συγγραφής της παρούσας, αναμένεται η εκπόνηση από τον ΑΔΜΗΕ και η υποβολή στην Επιτροπή της νέας μελέτης επάρκειας ισχύος για την περίοδο 2022-2031, για τις πραγματικές ανάγκες του ενεργειακού συστήματος, βάσει της οποίας θα συνεκτιμηθούν και θα αξιολογηθούν τα ελληνικά αιτήματα για την εφαρμογή του Μηχανισμού Αποζημίωσης Ισχύος.

2. Παρατηρήσεις ως προς τις λύσεις που υιοθετήθηκαν

Προκειμένου, λοιπόν, να επιτευχθεί η ομαλή λειτουργία και η ισορροπία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας μετά την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Μοντέλου-Στόχος, παρενέβη η ΡΑΕ η οποία στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων που της έχουν χορηγηθεί, έθεσε σε Δημόσια Διαβούλευση

⁷⁴ Εφεδρεία Αποκατάστασης Συχνότητας

την επιβολή πλαφόν 50 ευρώ/MW-h στις τιμές της Αγοράς Εξισορρόπησης και την τροποποίηση του Κανονισμού Αγοράς Εξισορρόπησης. Τα μέτρα αυτά, όντως, οδήγησαν σταδιακά στην μείωση των αυξήσεων που παρατηρήθηκαν στην Αγορά Εξισορρόπησης.

Ωστόσο, βασικός στόχος του Target Model είναι η λειτουργία της αγοράς σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, κάτι το οποίο έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την επίλυση των ζητημάτων που προκύπτουν με την ρυθμιστική παρέμβαση της Διοίκησης. Αν και η ΡΑΕ είναι αρμόδια για την ρύθμιση και την εποπτεία της αγοράς, η παρέμβασή της για την επίλυση των ζητημάτων που ανακύπτουν θα πρέπει κάθε φορά να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη ποιοτικούς, αλλά και χρονικούς περιορισμούς. Η ρυθμιστική παρέμβαση δηλαδή, δεν θα πρέπει να είναι η απαρέγκλιτη λύση σε όποιο ζήτημα αποσταθεροποιεί την αγορά, αλλά θα πρέπει να συνεκτιμάται σε ποιο στάδιο λειτουργίας της βρίσκεται η εν λόγω αγορά, η ένταση των επιβαλλόμενων μέτρων/ ρυθμίσεων, αλλά και για πόσο χρόνο διαρκούν τα επιβαλλόμενα μέτρα.

Εν προκειμένω, δεδομένου ότι βρισκόμαστε ακόμη σε πρώιμο στάδιο εναρμόνισης της αγοράς με τις επιταγές του Target Model, δεν είναι ανησυχητικό να λύνονται οι ανισορροπίες της αγοράς μέσω της ρυθμιστικής παρέμβασης. Μέχρι στιγμής, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν μέσω της ρυθμιστικής παρέμβασης ήταν είτε χρονικά περιορισμένα στη βάση τους, είτε αφορούσαν τροποποιήσεις που είναι θεμιτές στα πλαίσια λειτουργίας ενός νέου μοντέλου. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι απότερος στόχος του μοντέλου αυτού είναι η ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η λειτουργία της σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού.

Περαιτέρω, πρέπει να σημειωθεί ότι η εφαρμογή του πλαισίου λειτουργίας του Target Model στις χώρες που τα παλιά δημόσια μονοπώλια διατηρούν ισχυρά μερίδια της αγοράς, έχει φέρει σε καλύτερη θέση τους μεγάλους καθετοποιημένους παίκτες που συνδυάζουν την εμπορία με την παραγωγή ενέργειας, αντί να προωθήσει τους νέους παίκτες που εξαντλούν τη δραστηριότητά τους στη λιανική εμπορία. Η ενίσχυση της θέσης των καθετοποιημένων επιχειρήσεων, είναι θέμα δυσεπίλυτο ακόμη και μέσω ρυθμιστικής παρέμβασης της ΡΑΕ. Σε περίπτωση που δεν λειτουργήσει το Target Model ανοίγοντας την αγορά σε νέους παίκτες και προωθώντας τις επενδύσεις, η ενίσχυση της θέσης των πρώην μονοπωλίων που έχουν πλέον τη μορφή καθετοποιημένων επιχειρήσεων εγκυμονεί τον κίνδυνο της «ρυθμιστικής αιχμαλωσίας» της ρυθμιστικής παρέμβασης της ΡΑΕ. Ήτοι, μπορεί να οδηγηθούμε στο αποτέλεσμα η ρυθμιστική παρέμβαση να παρεμποδίζεται από ισχυρά ιδιωτικά συμφέροντα. Στην περίπτωση αυτή, ο αντικειμενικός και αμερόληπτος επόπτης της αγοράς καθίσταται είτε ανενεργός, είτε όργανο ισχυρών συμφερόντων, ενεργώντας τελικά προς όφελος όχι του δημόσιου συμφέροντος, αλλά των οικονομικών συμφερόντων των ισχυρών παικτών της αγοράς. Μία τέτοια συνθήκη, παρουσιάζει περαιτέρω το πρόβλημα ότι είναι δύσκολη η απτή απόδειξη της ύπαρξής της.⁷⁵

Παράλληλα, οι ρυθμιστικές αρχές μπορεί να τελούν και σε καθεστώς ρυθμιστικής αιχμαλωσίας και από το ίδιο το Κράτος, ιδιαίτερα όταν λειτουργούν υπό νομοθετικά πλαίσια με ευρύ περιθώριο αρμοδιοτήτων και χωρίς κανόνες και αρχές για την εφαρμογή των αρμοδιοτήτων αυτών. Όσο πιο ευρύ και μη θεσμοθετημένο είναι το περιθώριο δράσης των ρυθμιστικών αρχών, τόσο πιο πιθανό είναι οι τελευταίες να περιέρχονται σε ρυθμιστική αιχμαλωσία⁷⁶. Η πολιτική εξουσία έχει πάντα την τάση να επιβάλλει τη βούλησή της επί των ανεξάρτητων αρχών. Πότε

⁷⁵ Θ. Πανάγος, β) Η ρυθμιστική αιχμαλωσία ως εκτροπή της κρατικής παρέμβασης σε: Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΥΛΑ Σάκκουλα 2017, σ. 130-133

⁷⁶Ν. Βέτας- Ι. Κατσουλάκος, Πολιτική ανταγωνισμού και ρυθμιστική πολιτική, Τυπωθήτω 2004, σελ. 96

αφαιρώντας τους αρμοδιότητες, τότε επιλέγοντας πρόσωπα της αρεσκείας της για τη στελέχωση των οργανωτικών τους δομών.⁷⁷

Επομένως, δεδομένων των κινδύνων που εγκυμονεί η συγκέντρωση εκτεταμένων αρμοδιοτήτων ρύθμισης, διαχείρισης και εποπτείας της αγοράς από τις Ρυθμιστικές Αρχές Ενέργειας, είναι κρίσιμο να διασφαλίζεται ο αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος των αποφάσεων των ρυθμιστικών αρχών από τις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Όντως, σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ απαιτείται ρητώς να διασφαλίζεται ότι οι αποφάσεις των ρυθμιστικών αρχών υπάγονται σε δικαστικό έλεγχο⁷⁸. Η ρητή αναφορά στην πρόβλεψη διαδικασιών δικαστικού ελέγχου αποδίδει τη θεμελιώδη σημασία που έχει για το Δίκαιο ΕΕ η διασφάλιση διόδων αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που παρέχονται κατά το Δίκαιο ΕΕ⁷⁹ και θεμελιώνει διαδικαστικό δικαίωμα⁸⁰. Άλλωστε, ενόσω το Δίκαιο ΕΕ δεν προβλέπει ρητώς ειδικούς διαδικαστικούς κανόνες για την άσκηση του δικαστικού ελέγχου, το ζήτημα της οργάνωσης του ελέγχου αυτού εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών (δικονομική αυτονομία⁸¹). Στην ελληνική έννομη τάξη, σύμφωνα και με όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, λόγω της δυσκολίας διάκρισης των πράξεων της ΡΑΕ σε ατομικές ή κανονιστικές που δημιουργεί αμφιβολίες ως προς το δικαστήριο που πρέπει να επιληφθεί της ανακύπτουσας διαφοράς, είναι απαραίτητη η νομοθετική αποσαφήνιση της δικαιοδοτικής αντιμετώπισης της προσβολής των πράξεων της ΡΑΕ.⁸²

§5. Αξιολόγηση των συνθηκών ανταγωνισμού στην ελληνική Χονδρεμπορική Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

1. Η αναγκαιότητα ελέγχου των αντιανταγωνιστικών συμπεριφορών στις Χονδρεμπορικές Αγορές ενέργειας

Βάσει της ανάλυσης που προηγήθηκε, γίνεται αντιληπτό ότι τα ζητήματα ανταγωνισμού στις ευρωπαϊκές Χονδρεμπορικές Αγορές ηλεκτρικής ενέργειας, αποτελούν ζητήματα της «επόμενης φάσης» (next step) της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία τείνει στην ολοκλήρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς της ΕΕ. Σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου τα παλιά δημόσια μονοπώλια διατηρούν ακόμη ισχυρά μερίδια της χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και οι Χονδρεμπορικές Αγορές παραμένουν στενά δομημένες, ως αποτέλεσμα ανεπιτυχών μηχανισμών απελευθέρωσης του πρόσφατου παρελθόντος, οι πρακτικές και συμπεριφορές καταχρηστικής εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης στα πλαίσια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και των εθνικών νόμων ανταγωνισμού, όπως i) η σύναψη μακροχρόνιων ενεργειακών συμβάσεων που οδηγούν σε «κλείσιμο» της αγοράς απέναντι σε νέους παίκτες, ii) οι συμπεριφορές της δεσπόζουσας επιχείρησης με στρατηγική στόχευση αποκλεισμούς από την αγορά («Markabschottung-Market Foreclosure») των επίδοξων νεοεισερχομένων «Market

⁷⁷ Θ. Πανάγος, β) Η ρυθμιστική αιχμαλωσία ως εκτροπή της κρατικής παρέμβασης σε: Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση, Εκδόσεις Σάκκουλα 2017, σ. 130-133

⁷⁸ ά. 41 παρ. 16 και 17 Οδ. 2009/73/ΕΚ και ά. 60 παρ. 7 και 8 Οδ. (ΕΕ) 2019/944.

⁷⁹ ΔΕΚ C-222/84 Johnston (EU:C:1986:206), σκ. 18.

⁸⁰ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση C-510/13 E.ON Földgáz (EU:C:2014:2325), σκ. 33, όπου αποδίδεται η άποψη της Επιτροπής ότι κατά τις διατάξεις της Οδ. 2009/73 σε αντιπαραβολή προς το ά. 25 Οδ. 2003/55 προβλέπεται άσκηση ενδίκου βοηθήματος ενώπιον Δικαστηρίων.

⁸¹ ΔΕΕ C-431/93 van Schijndel (EU:C:1995:441)

⁸² Αικ. Ηλιάδου, Ρυθμιστικές αρμοδιότητες και δικαστικός έλεγχος στον τομέα της ενέργειας, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος Ι, 2020

Players» λόγω της μη πρόσβασης τους κατ' αποτέλεσμα σε βασικές υποδομές και διευκολύνσεις «Essential Facilities»⁸³, iii) ή σκόπιμη μείωση της παραγωγής και ο περιορισμός της δυναμικότητας διασύνδεσης ή αποθήκευσης iv) η άρνηση, από την δεσπόζουσα επιχείρηση ενέργειας, για την πραγματοποίηση των αναγκαίων επενδύσεων για την επέκταση δικτύων και υποδομών, v) οι καταχρηστικές τιμολογιακές πολιτικές και η επιβολή άνισων όρων τιμολόγησης, όπως και οι συμφωνίες κατακερματισμού της αγοράς «Market Partitioning»⁸⁴, θα συνεχίσουν να έχουν ιδιαίτερη πρακτική σημασία για τις εθνικές ρυθμιστικές και ανεξάρτητες αρχές.

Παρά ταύτα, ο έλεγχος των παραπάνω αντιανταγωνιστικών πρακτικών μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο συμμόρφωσης για την αποτελεσματική λειτουργία του ανταγωνισμού, ιδιαίτερα στην Αγορά Επόμενης Ημέρας υπό το πρίσμα λειτουργίας της υπό το Target Model. Η αποφυγή των αντιανταγωνιστικών συμπεριφορών, πρέπει πλέον να γίνεται αντιληπτή ως προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και για την επαρκή απελευθέρωση των εθνικών αγορών.

2. Συμπεράσματα

Σκοπός όλων των διατάξεων για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας είναι τελικά οι τιμές να διαμορφώνονται σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, βάσει της εκάστοτε προσφοράς σε σχέση με τη ζήτηση. Το αυτό τέθηκε ως ζήτημα και στον τελευταίο Κανονισμό (ΕΕ) 2019/943 για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Ωστόσο, οι δυσκολίες για την ανάπτυξη υγιούς ανταγωνισμού είναι ήδη εμφανείς από τους πρώτους μήνες λειτουργίας του ΕΧΕ. Παρότι το ΕΧΕ αποτελεί σημαντικό μηχανισμό υποστήριξης της απελευθέρωσης της αγοράς, η συνολική επιτυχής λειτουργία του προϋποθέτει και την ύπαρξη περισσότερων «δυνατών παικτών» στην αγορά και την ύπαρξη επαρκούς ανταγωνισμού τόσο πριν όσο και μετά την έναρξη λειτουργίας του. Αν και η εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων του Target Model αποτέλεσε ένα εργαλείο επιτάχυνσης του «ανοίγματος» της αγοράς, έχει πλέον έρθει η ώρα η επιτυχία του συνολικού εγχειρήματος να επιβεβαιωθεί και μέσω του πραγματικού ανταγωνισμού στις Χονδρεμπορικές Αγορές.

Οι πρώτοι μήνες εφαρμογής του Target Model στην Ελλάδα, έχουν φέρει σε καλύτερη θέση τους μεγάλους καθετοποιημένους παίκτες που συνδυάζουν την εμπορία με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και σε μειονεκτικότερη θέση τους παίκτες που εξαντλούν την δραστηριότητά τους στη λιανική εμπορία. Σημαντικό ρόλο στη εξέλιξη της Αγοράς, θα παίξει η ένταξη των παραγωγών Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν και να συναλλάσσονται στο πλαίσιο της χονδρεμπορικής αγοράς παραγωγής ενέργειας. Μέχρι στιγμής, παρατηρήθηκε αρχικά εκτίναξη του κόστους της χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρισμού και συγκεκριμένα του κόστους αγοράς εξισορρόπησης, η οποία προστίθεται στο κόστος της προημερήσιας αγοράς. Αυτή η αύξηση ήταν απόρροια της στρατηγικής συμπεριφοράς κατά την οποία, πολλοί παραγωγοί έδιναν αρκετά υψηλές προσφορές στην Αγορά Επόμενης Ημέρας, εξασφαλίζοντας έτσι την μη ένταξή τους στο σύστημα της Αγοράς Επόμενης Ημέρας, με αποτέλεσμα να πιάνουν αργότερα πολύ υψηλότερες τιμές στην αγορά εξισορρόπησης.

⁸³ Χατζόπουλος Β., κανόνες των βασικών διευκολύνσεων (Essential Facilities) στο Ευρωπαϊκό και Εθνικό δίκαιο του ανταγωνισμού, Εκδόσεις Αντ. Ν, Σάκκουλα 2002.

⁸⁴ Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2021 Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 232-233.

Ωστόσο, δεν μπορούμε ακόμη να καταλήξουμε σε ολοκληρωμένη αξιολόγηση του Target Model, αφού δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί η εναρμόνιση της εθνικής αγοράς με τις επιταγές του, ενώ ακόμη αναμένουμε την εφαρμογή μηχανισμών και τη σύζευξη και άλλως ευρωπαϊκών αγορών με το σύστημά του. Στην κατάσταση που θα δημιουργηθεί, σίγουρα θα παίξουν σημαντικό ρόλο οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και η επίτευξη των στόχων που θέτει το νέο πρότυπο ευρωπαϊκής βιώσιμης ανάπτυξης (EU GREEN DEAL) μέχρι το 2030.

Βιβλιογραφία

Εγχειρίδια, Μονογραφίες, Συλλογικά έργα

A) Ελληνικά

- Πανάγος, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (Ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, εκδ. Σάκκουλα Θεσ/κης, 2011,
- Α. Αλιγιζάκη, Ενεργειακή Πολιτική και Δίκαιο της ΕΕ, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018,
- Θ. Πανάγος, Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021,
- Πανάγος Θ., Κρατική Παρέμβαση και Ρυθμιστική Διοίκηση, Εκδόσεις Σάκκουλα., 2018,
- Αικ. Ηλιάδου, Η διείσδυση του δημοσίου δικαίου στη ρύθμιση αγορών δικτύου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010,
- Επ. Σπηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου 15, Τόμ. 1, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017,
- Βέτας- Ι. Κατσουλάκος, Πολιτική ανταγωνισμού και ρυθμιστική πολιτική, Τυπωθήτω 2004
- Χατζόπουλος Β., κανόνας των βασικών διευκολύνσεων (Essential Facilities) στο Ευρωπαϊκό και Εθνικό δίκαιο του ανταγωνισμού, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002

B) Ξενόγλωσσα

- Kim Talus, Introduction to EU Energy Law, Oxford University Press 2016,
- Metaxas A. (ed.), Financing the Energy Transition: Status and Future Challenges, Eurasia Publications, Athens, 2020,
- K. Talus (ed.), Research Handbook on International Energy Law, Edward Elgar, 2014,
- Glachant J.M., Taking stock of the EU «Power Target Model»... and steering its future course, Energy Policy 96

Άρθρα, Εισηγήσεις

A) Ελληνικά

- Κ. Κορομπέλης, Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων ηλεκτρισμού στη Ε.Ε, Ενέργεια & Δίκαιο 18/2012,
- Μ.-Χ. Βλάχου-Βλαχοπούλου, Η πορεία της ενέργειας στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο: από τις απαρχές της απελευθέρωσης στο Χειμερινό Πακέτο, Ενέργεια & Δίκαιο 32/2020,
- Α. Βλάχου, Ελληνική χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - μετάβαση στο νέο Ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος (Target Model), Ενέργεια & Δίκαιο, 27/2018,
- Αικ. Ηλιάδου, Ρυθμιστικές αρμοδιότητες και δικαστικός έλεγχος στον τομέα της ενέργειας, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος Ι, 2020

- Αικ. Ηλιάδου, Καλή νομοθέτηση στον τομέα της ενέργειας, Ενέργεια και Δίκαιο Τεύχος 1, 2004,
- Επ. Σπηλιωτόπουλος, Αρμοδιότητες της Ρ.Α.Ε κατά το ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο. Θέματα συνταγματικότητας, Ενέργεια και Δίκαιο, Τεύχος 15, 2011,

B) Ξενόγλωσσα

- Neuhoff, K./Wolter, S./Schwenen, S.*, Power markets with renewables: New perspectives for the European Target Model, The Energy Journal, 37/2016
- *Glachant J.M.*, Taking stock of the EU «Power Target Model»... and steering its future course, Energy Policy, vol 96, issue C, 2016,
- *Metaxas A./Mathioulakis M./Lykidi M.*, Implementation of the Target Model: Regulatory Reforms and Obstacles for the Regional Market Coupling, European Energy Journal #28/#29, Vol. 8, Issue 3, 2019

Νομολογία

- ΔΕΕ C-182/10 Solvey (EU:C:2012:82), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:098:0005:0006:EL:PDF> ,
- ΔΕΕ C-510/13 E.ON Földgáz (EU:C:2014:2325), <https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-510/13> ,
- ΔΕΕ C-431/93 van Schijndel (EU:C:1995:441) , <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-430/93&language=el>
- ΔΕΚ C-222/84 Johnston (EU:C:1986:206), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:C:1986:206>
- ΣτΕ 2684/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,
- ΣτΕ 1390/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,
- ΣτΕ 2010/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,
- ΣτΕ 1683/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Διαδικτυακές Πηγές

- <https://ec.europa.eu/>
- <https://www.entsoe.eu/>
- <https://www.admie.gr/>
- <https://www.rae.gr/>
- <https://www.enexgroup.gr/>
- <https://lawexplores.com/market-coupling/>